

Vilkårene for uttreden og oppløsning av aksjeselskap ved myndighetsmisbruk

*Bakgrunnen for og hensyn bak bestemmelsene,
typetilfeller og terskelforskjeller*

Kandidatnummer: 188

Antall ord: 13179

JUS399 Masteroppgave
Det juridiske fakultet

UNIVERSITETET I BERGEN

01.06.2018

Innholdsfortegnelse

1. Innledning	4
1.1. Tema og problemstilling	4
1.2. Metode og rettskilder	5
1.3. Avgrensninger	6
1.4. Fremstillingen videre	6
2. Grunnleggende prinsipper og hensyn i aksjeselskapsretten	7
2.1. Majoritetsprinsippet	7
2.2. Minoritetsvern	7
2.3. Likhetsprinsippet	8
2.4. Vinningsformålet	9
2.5. Rett til selskapsformuen	9
2.6. Sanksjoner ved ulovlig utdeling fra selskapet	10
2.7. Forbud mot myndighetsmisbruk	11
2.8. Begrepsbruk	11
3. Uttreden etter aksjeloven § 4-24 – bakgrunn og hensyn	12
3.1. Hovedregelen om fri omsettelighet	12
3.2. Uttreden – pressmiddel og dempende effekt	13
3.3. Uttreden er det minste ondet	14
4. Uttreden etter aksjeloven § 4-24 – prosessuelle forhold	14
4.1. Hvem kan kreve uttreden?	14
4.2. Hvor skal kravet om uttreden rettes?	15
4.3. Hvem kan avgjøre spørsmålet om uttreden?	15
4.4. Når er vurderingstidspunktet?	16
5. Uttreden etter aksjeloven § 4-24 – materielle forhold	17
5.1. Høy terskel for uttreden	17
5.2. Asl § 4-24 (1) - tungtveiende grunner	18
5.2.1. Aksjeloven § 4-24 (1) – oppsummert	21
5.3. Aksjeloven § 4-24 (1), nr. 1 – innledning	21
5.3.1. Asl § 4-24 (1) nr. 1 – asl §§ 5-21 og 6-28	22
5.3.2. Egnethetsvilkåret	22
5.3.3. Visse aksjeeiere eller andre	22

5.3.4. Urimelig fordel	22
5.3.5. Idealnормen ved vurderingen av myndighetsmisbruk	23
5.4. Typetilfeller av myndighetsmisbruk	25
5.4.1. Innledning og bakgrunn	25
5.4.2. Økonomiske fordeler	25
5.4.2.1. Transaksjoner mellom aksjonær og selskaper	25
5.4.2.2. Medkontrahent og aksjonær	27
5.4.2.3. Godtgjørelse til selskapets representant	29
5.4.2.4. Rettede emisjoner	30
5.4.2.5. Utsulting	31
5.4.2.6. Svikaktig oppførsel	33
5.4.3. Organisatoriske rettigheter	33
5.5. Hensynet til selskapet – begrensninger ved uttreden	33
5.6. Oppløsning av aksjeselskap	35
5.6.1. Vilkårene for oppløsning av aksjeselskap	35
5.6.1.1. Særlig tungtveiende grunner	35
5.6.1.2. Asl. 1§ 16-19 oppsummert	37
5.7. Terskelen mellom uttreden og oppløsning	37
5.8. Den defensive retten – en plikt for domstolen?	39
5.9. Etterfølgende korrigerende handlinger – hvor mye kan rettes opp?	39
6. Oppsummering	41
7. Litteraturliste	43

1 Innledning

1.1 Tema og problemstilling

Masteroppgavens problemstilling er vilkårene for uttreden eller oppløsning av aksjeselskap etter hhv. aksjeloven §§ 4-24 og 16-19, bakgrunnen for og hensynene bak reglene, typetilfeller av myndighetsmisbruk og vurderingen av terskelen for myndighetsmisbruk ved typetilfeller, terskelforskjellene mellom uttreden og oppløsning, samt hvorvidt klanderverdige handlinger kan reverseres slik at misligholdet opphører.

Det vil være fokus på å klarlegge terskelen ved myndighetsmisbruk for uttreden etter aksjeloven § 4-24 og oppløsning etter aksjeloven § 16-19, men spesielt utforske hvor terskelen mellom dem går.

Hovedregelen i aksjeselskapsloven at minoriteten må finne seg i å bli overstyrt av majoriteten, slik at selskapet kan styres selv om det er uenige minoritetsaksjonærer.

Imidlertid er det inntatt noen begrensninger i hva en aksjeeier kan bli utsatt for av selskapet, med påfølgende muligheter til å kunne komme ut av selskapet.

Uttreden er en av disse mulighetene. Uttreden etter aksjeloven, heretter asl, § 4-24 består i at en aksjeeier, for alle praktiske formål er det tale om minoritetsaksjonærer, på nærmere angitte vilkår kan få domstolens medhold i at dennes aksje eller aksjer skal bli kjøpt av selskapet til underliggende verdier.

Aksjeloven § 16-19 angir at selskapet på nærmere angitte vilkår skal oppløses dersom en aksjeeier krever dette. Da behandles selskapet som et konkursbo. Det likvideres og den likviditeten som blir igjen etter at alle forpliktelser er gjort opp, blir utdelt aksjonærene etter aksjeinnhav.

Inspirasjonen til masteroppgaven kommer fra HR-2016-1439-A – som ikke har fått et populær-navn enda - som er den seneste avgjørelsen fra Høyesterett om problemstillingen oppgaver reiser, og omhandler rederiet til Bergshaven-familien. Dommen omhandler en aksjonærkonflikt mellom to brødre, hvor storebror Herman Bergshaven var minoritetsaksjonær med aksjer uten stemmerett, og lillebror Atle Bergshaven, formell part i dommen Bergshav Holding AS, satt på stemmerettsaksjer, samt aksjemajoriteten.

Aksjonærer har ofte divergerende syn på hvordan et selskap skal styres, herunder betaling av utbytte, styrerepresentasjon, markedsutsikter, fremtidsmuligheter mv, og i dette spennet kan det over lang tid utvikle seg et motsetningsforhold mellom en aksjeminoritet og -majoritet.

Bergshaven-komplekset har versert et tjuetalls ganger i domstolene, og flere ganger for Høyesterett.

Herman Bergshaven hadde i lengre tid, og for domstolene, prøvd å få Bergshav Holding AS til å betale løpende avkastning – utbytter – men dette fikk han ikke gjennom på generalforsamlingen. Han hadde ikke styreplass, og for alle praktiske formål var han uten mulighet til å påvirke selskapets ledelse, strategi, forvaltningspraksis, utbyttentivå mv. Han fikk etter hvert rettens medhold i at det skulle betales utbytter, men da gjennomførte selskapet kriseemisjon i kjølvannet av utbytteutbetalingene, på samme nivå som utbyttet, slik at han måtte inn med samme sum som utbyttet for å forsvare sin prosentvise eierandel.

Dermed saksøkte Hermans Bergshaven på nytt selskapet. I den avgjørende kampen for Høyesterett var Herman Bergshavens prinsipale anførsel oppløsning, og den subsidiære anførselen uttreden. Herman Bergshaven fikk medhold i uttreden.

Denne dommen berører de fleste sidene ved problemstillingen. Den er dessuten enstemmig, og følgelig – i tillegg til å være en Høyesterettsdom - har den stor rettskildemessig vekt.

Opgaven skal dog ikke være en ren domsanalyse av HR-2016-1439-A, men da sontringen spesielt mellom uttreden og oppløsning er en smal problemstilling, som ikke tidligere er prøvd for Høyesterett, vil det være naturlig å bruke dommen aktivt i oppgaven.

1.2 Metode og rettskilder

Den fremste rettskilden for oppgaven vil først og fremst være lov 13. juni 1997 nr. 44 om aksjeselskaper, heretter asl. Denne bygger på to forarbeider, hhv. NOU 1996: Ny Aksjelovgivning og Ot.prp.nr. 23 (1996-1997) om lov om aksjeselskaper. Forarbeidene ble til gjennom et bredt samarbeid mellom de nordiske landene for å etterstrebe en mest mulig lik aksjeselskapsrett landene i mellom.

Det er lite rettspraksis knyttet til spørsmål omkring uttreden og oppløsning. Dette er en utfordring. Imidlertid er det kommet en relativt fersk dom, jf. HR-2016-1439-A, som vil være sentral for å svare på problemstillingen i avhandlingen.

I den grad problemstillingen med underfasetter er berørt i den juridiske litteraturen og tidsskrifter, vil disse bli benyttet i avhandlingen der det er hensiktsmessig.

Den juridisk deduktive metoden vil bli lagt til grunn for analysen av problemstillingene.

1.3 Avgrensninger

Avhandlingen avgrenses til kun å gjelde aksjeselskap. Det er ikke naturlig å behandle allmennaksjeselskaper da disse aksjene er noterte aksjer. Problematikk knyttet til verdsettelse av aksjene ved uttreden eller oppløsning vil ikke bli behandlet, selv om dette er svært sentralt for motivasjonen ved uttreden eller oppløsning, så er det ikke direkte relevant for de materielle skrankene ved spørsmålet om uttreden eller oppløsning av aksjeselskaper.

Det gjøres også en avgrensning mot myndighetsmisbruk etter asl § 4-24 nr. 2 og 3. Dette ettersom oppgaven vil bli for omfangsrik dersom dette også skulle behandles, og fordi asl § 4-24 nr. 1 og asl § 16-19 begge kun omhandler generalklausulen om myndighetsmisbruk etter asl § § 5-21 og 6-28 som tilleggsvilkår til øvrige vilkår i bestemmelsene.

Der det er nødvending, vil ytterligere avgrensninger utover dette vil bli foretatt fortløpende i avhandlingen.

1.4 Fremstillingen videre.

I den videre fremstillingen ansees det hensiktsmessig å gi en generell bakgrunn av de sentrale prinsippene og hensynene aksjelovgivningen. Dette bør inkludere hvordan minoritetsvernet og majoritetsvernet kommer til uttrykk i aksjelovgivningen. Klargjøre likhetsprinsippet, og aksjoneres rett til påvirkning og selskapskapitalen, samt gi et innblikk i hva konkret uttreden og oppløsning innebærer og hvilke synspunkter som fra lovgivers side ligger til grunn for å åpne for slike muligheter for en minoritetsaksjonær.

Deretter vil oppgaven ta for seg hvorledes rettsstillingen er for spørsmålet om uttreden og oppløsning etter asl §§ 4-24 og 16-19 sammenholdt med HR-2016-1439-A.

Deretter vil oppgaven gå videre til selve spørsmålet om uttreden og oppløsning og klargjøre rettstilstanden, herunder hvilke vilkår som må være oppfylt for uttreden og oppløsning.

Hovedspørsmålet i denne oppgaven er vilkårene for uttreden og oppløsning av aksjeselskap, men spesielt skillet mellom dem vil bli spesielt belyst.

Deretter vil oppgaven gå videre til å klargjøre hvordan man velger mellom disse to, og om

man har et valg i forbindelse med krav om oppløsning står mot krav om uttreden. Dette spesielt fordi oppløsning er det absolutt mest belastende et selskap kan gjennomgå.

Den nevnte dommen omhandler i stor grad manglende utbytte og problemstillinger knyttet til dette og klassifiserer dette som myndighetsmisbruk egnet til å oppfylle vilkårene for uttreden. Det bør undersøkes hvorvidt andre disposisjoner også kan nå opp til terskelen for uttreden eller oppløsning.

2. Grunnleggende prinsipper og hensyn i aksjeselskapsretten

2.1. Majoritetsprinsippet

Det grunnleggende prinsipp i aksjeretten er at beslutninger treffes av flertallet.¹ Det betyr at flertallet har den utøvende makten og bestemmer hvordan og hva selskapet skal drive med. Dette kalles flertallsprinsippet.

Dette handlingsrommet kan begrenses i stiftelsesgrunnlaget eller vedtektene, men utover dette er det flertallet som rår.

Bakgrunnen for majoritetsprinsippet er det best ivaretar hensynet til en beslutningsdyktig, sikker og smidig beslutningsform i selskaper.²

Av praktisk størst betydning er det at generalforsamlingen vedtar utbytte, vedtar revisor, velger styre, og dermed velger hvem som skal utføre myndighetsutøvelsen i selskapet, herunder ansettelse av daglig leder, strategiarbeid, forslag til utbytte, mv.

2.2 Minoritetsvern

Lovgiver har lagt inn en rekke beskyttelser av aksjeminoriteten ettersom et utemmet majoritetsprinsipp ville gitt utstrakte muligheter for maktmisbruk. Aksjeloven har ingen klar definisjon av hva som menes med minoritetsvern og minoritetsbeskyttelse. I det praktiske liv siktes det til aksjerettslige regler som gir en gruppe eller enkelte aksjeeiere som representerer under 50 % av aksjene i selskapet en beskyttelse mot bestemte flertallsavgjørelser.³

¹ Woxholth, s. 70

² Andenæs s. 306.

³ NOU 1992: 29 s. 46-47

Minoritetsvernet kommer til uttrykk på to måter. Enten ved at det er innført negative begrensninger for flertallet ved at det ved visse type beslutninger kreves mer enn alminnelig flertall, herunder vedtektsendringer.⁴

Minoriteten er også tillagt en rekke positive beføyelser, herunder kan et mindre tall kreve ekstraordinær generalforsamling, jf. asl § 5-6 (2) eller kreve granskning av selskapet hvor det er aksjonær, jf. asl § 5-25 (1), 2. ledd.

Det er også slik at den eller de som kontrollerer mer enn 1/3 av stemmene eller aksjekapitalen, også kan blokkere for vedtektsendringer dersom man ikke er enig i de foreslåtte endringene. Dette kalles negativt flertall. Det opereres med andre ord om litt ulike mindretallsbeføyelser, avhengig av hvilken situasjon minoritetsaksjonæren er i.

2.3 Likhetsprinsippet

Aksjeloven § 4-1 bruker begrepet «likhetsgrunnsetningen», men i praksis snakkes det om likhetsprinsippet som kommer til uttrykk i aksjeloven § 4-1 (1), første punktum hvor det heter at «alle aksjer gir lik rett til selskapet».

Ordlyden uttrykker en sentral side ved aksjeselskapsretten: nemlig at retten til medbestemmelse og deltagelse avhenger av aksjeinnehav.

Likhetsprinsippet må også sees i sammenheng med aksjeloven § 3-1 annet ledd, annet punktum, hvor det følger at alle «aksjene skal lyde på like stort beløp». Det betyr at alle aksjene skal lyde på like store beløp, og at alle aksjene skal ha lik rett til selskapet. Dette betyr også at det sentrale ikke er hvor mange aksjonærer det er i et selskap, men hvor stor andel av aksjene en aksjeeier besitter, for det er dette som utgjør maktfordelingen i selskapet og retten til selskapskapitalen.

Aksjene skal behandles likt, og denne likebehandlingen gjøres på bakgrunn av hvor mange aksjer en aksjonær disponerer innenfor den aktuelle aksjeklassen. Det er imidlertid adgang til å forskjellsbehandle så lenge aksjene gir lik rett til selskapet.

Dersom aksjeloven hjemler ulikhet, er det ikke brudd på likhetsprinsippet å følge dette. For eksempel ved emisjon er lovens utgangspunkt at eksisterende aksjeeiere har fortrinnsrett til nye aksjer med samme brøk som de hadde før emisjonen, jf. aksjeloven § 10-4, første ledd.

⁴ Asl. § 5-18, 1. ledd.

Dette kan tilsidesettes med hjemmel i aksjeloven § 10-5, som da krever samme flertall som ved vedtektsendring.⁵

2.4. Vinningsformålet

Vinningsformålet er ethvert aksjeselskaps overordnende økonomiske formål. Formålet er ikke inntatt i lovgivningen, men benyttes i teorien og praksis⁶, og fremgår forutsetningsvis av aksjeloven §§ 1-1 (3) nr. 3, jf. 2-2, annet ledd. Disse paragrafene uttrykker ikke vinningsformålet direkte, men summen av dem beskriver det som betegnes som vinningsformålet.

Vinningsformålet betyr konkret at selskapet skal drive en økonomisk aktivitet som er egnet til å generere et overskudd, og/eller gi aksjonærene fortløpende økonomisk utbytte. Imidlertid kan et aksjeselskap drive uten et vinningsformål, jf. aksjeloven § 2-2 annet ledd, sml. § 1-1 (3) nr. 2.

Om vinningsformålet er oppfylt avhenger av og må vurderes opp mot hvilken type selskap og bransje det er tale om, hvilken risikoprofil selskapet har, samt hva som følger av vedtektene og øvrige omstendigheter.

Det har i teorien vært diskutert hvorvidt andre formål gjør seg gjeldende for aksjeselskap eller som et supplement til vinningsformålet.⁷ I den forbindelse er det særlig trukket frem hvorvidt selskaper har et samfunnsansvar, herunder egne regler om miljø, selskapsledelse, lokalinteresser mv. Dette er ikke inntatt i aksjeselskapslovgivningen, men i praksis er reguleringen på for eksempel miljøområdet så streng at selskaper blir tvunget til å ta hensyn til miljøet om de vil det eller ikke. Det samme gjelder naturligvis regler om selskapsledelse. Dette har også en tilknytning til spørsmålet om utreden og oppløsning, hvor det i rettspraksis og juridisk teori er blitt drøftet hvorvidt man kan vektlegge andre formål enn de rent økonomiske.

Imidlertid er det grunnleggende formål for de fleste aksjeselskaper et ønske om å drive en virksomhet som er egnet til å gi avkastning.

2.5. Rett til selskapsformuen

⁵ Woxholth, s.73

⁶ Truyen, s. 105

⁷ Woxholth, s. 114-116

Som nevnt over er hovedformålet med å etablere og bestyre et aksjeselskap å drive økonomisk virksomhet egnet til å generere overskudd.

Den økonomiske vinningen kan oppnås tre måter. For det første gjennom ansettelse. De fleste aksjeeiere er ansatt i selskapet de er deleier i. Den andre måten er løpende avkastning, dvs. utbytte og andel i overskudd. Den tredje måten er realisasjon ved at man selger aksjene man eier og mottar et salgsvederlag, eller ved likvidasjon hvor over kapitalen i selskapet fordeles mellom aksjeeierne.⁸

Etter systemet til aksjeloven kan vederlagsfrie overføringer til aksjeeiere deles opp i utdelinger etter asl § 3-6, kreditt til aksjeeiere etter asl § 8-7 og gave etter asl § 8-6. Der de to førstnevnte utdelingene er de overveiende mest brukte og praktiske.

Disposisjoner som omhandler utdelingsbegrepet vil måtte behandles etter reglene om utbytte, jf. aksjeloven § 3-6⁹. Det fremgår av aksjeloven § 8-1 annet og tredje ledd at det kun kan tas utbytte av den frie egenkapitalen. Imidlertid oppstiller aksjeloven § 8-14 fjerde ledd en skjønnsmessig bestemmelse om at selskapet kun kan «dele ut utbytte så langt det etter utdelingen har en forsvarlig egenkapital og likviditet, jfr. § 3-4.». Dette skjønnet ligger til styret og det må foretas en konkret vurdering av om kravene til forsvarlig egenkapital og likviditet er oppfylt etter utbytte.

Den samme problemstillingen gjør seg gjeldende ved kredittstillelse til aksjeeiere som er hjemlet i aksjeloven § 8-7. For at et selskap skal kunne yte kreditt til aksjeeiere må lånesummen for det første være innenfor rammen av de samme midlene som selskapet kan bruke til utbytte, dvs. innenfor den frie egenkapitalen, jf. aksjeloven §8-7 første ledd. For det andre må det stilles betryggende sikkerhet for kreditten.

2.6. Sanksjoner ved ulovlig utdeling fra selskapet

Når det gjelder ulovlig kreditt- eller sikkerhetsstillelse er dette regulert av asl § 8-11. Dennes hovedregel er at kreditt eller sikkerhet stilt i strid med reglene om dette i asl § 8-7 er ugyldige. Da skal disse midlene føres tilbake umiddelbart til selskapet. Dette gjelder ubetinget for kredittstillelse, herunder godtroende låntakere, jf. asl § 8-11 første ledd annet punktum. For sikkerhetsstillelse gjelder det derimot reglen om godtroer-ervert, og tilbakeføringsplikten er begrenset av denne.

⁸ Woxholth, s. 241

⁹ Woxholth, s. 250

Uten sanksjonsmuligheter hadde reglene i aksjeloven vært av liten verdi. Sanksjonsreglene for ulovlige utdelinger finnes i asl § 3-7. Har det blitt foretatt utbetalinger på tvers av lovens ordlyd skal den som har mottatt ytelsen tilbakeføre det mottatte. Dette omfatter både penge- og naturalytelser, og det gjelder også uavhengig om mottakeren var i god tro. Disse sanksjonene er et godt alternativ for minoritetsaksjonærer som vil prøve å få tilbakeført midler gjennom domstolene, som den mener majoriteten har forfordelt, istedenfor å gå til søksmål med påstand om uttreden eller oppløsning.

2.7 Forbud mot myndighetsmisbruk

I aksjeselskapsloven er det to generalklausuler om myndighetsmisbruk som er grunnlaget for et bredere minoritetsvern enn det enkeltbestemmelsene om minoritetsrettigheter legger opp til, hhv. asl § 5-21 og § 6-28.

Disse bestemmelsene innebærer at ingen aksjeeiere kan motta «urimelige fordeler» på andre aksjeeieres bekostning, og/eller selskapets bekostning, jf. asl § 5-21.

Den urimelige fordelingen kan bestå i en begunstigelse av noen aksjeeiere på de andre aksjeeiernes bekostning. Dette er en direkte tilknytning til likhetsprinsippet, om at alle aksjeeiere har krav på lik behandling dersom de eier innenfor samme aksjeklasse.

Likhetsprinsippet peker på en lik behandling av alle aksjer i samme klasse, men denne rettigheten er tilknyttet aksjen, og ikke nødvendigvis eierskapet. Utbytte betales for eksempel per aksje, noe som betyr at aksjonærer som eier forskjellige brøker får ulikt utbytte, men aksjen innenfor samme klasse får det samme utbyttet.

Men urimeligheten kan også være å begunstige andre på selskapets bekostning, for eksempel gunstige lån til aksjeeiere, eller gunstige forretningsvilkår til selskapets nærstående, se hhv. Rt. 1937 s 439 og Rt. 1995 s 1026 Sandakergården.

2.8. Begrepsbruk

Den videre fremstillingen vil bestå i å behandle selve problemstillingen i oppgaven. På den bakgrunn bør det gjøres rede for begrepsbruken i den videre fremstillingen for de mest sentrale rettslige begrepene.

Innløsningsreglene har ingen felles ensartet begrepsbruk knyttet til seg, verken i rettspraksis, lovgivningen, eller juridisk teori. Overskriften i asl § 4-24 er «rett til å tre ut av selskapet», mens det i § 4-24 annet ledd heter at «påstanden om innløsning».

I asl § 4-25 brukes begrepet «utløsning», der situasjonen er at selskapet krever dom for utløsning av en aksjonær. Det brukes med andre ord tre forskjellige begreper for tilfeller hvor en aksjeeier blir kjøpt ut av selskapet.

Ettersom overskriften i asl § 4-24 er «rett til å tre ut av selskapet» vil oppgaven bruke begrepet «uttreden». HR-2016-1439-A bruker også begrepet uttreden om asl. § 4-24. Det vil dermed være et skille til utløsning som selskapet selv kan kreve. Både asl § 4-24 og 4-25 gir samme utfall, en aksjeeier blir kjøpt ut, og det anses derfor mest hensiktsmessig å gi dem en benevnelse som skiller skarpt mellom dem. Der det brukes andre uttrykk vil det bli beskrevet eller fremgå av sammenhengen at det er tale om uttreden..

3. Innløsningsregelen etter asl § 4-24 – bakgrunn og hensyn

Hovedhensynet bak bestemmelsen om innløsning er hensynet til aksjonæren. Aksjonæren må ha en mulighet til å kunne tre ut av selskapet.

Det er mange grunner til at en aksjeeier ønsker uttreden fra sitt aksjeeierskap. Det kan skyldes generell manglende interesse, eller det er ønskelig å ta aksjekapitalen andre steder der det antas å kunne oppnå høyere avkastning. Det kan også skyldes ønske om å realisere verdier som følge av egen alder eller arveoppgjør med uegnede eller umotiverte arvinger.

Men ofte oppstår situasjonen der det er ønskelig å trekke seg ut på grunn av andre hensyn. Det er ikke enighet i aksjonærfellesskapet om daglig drift, det er uenighet om prinsipielle veivalg, om videre satsning mv.

Slike uenigheter kan kulminere i et varig motsetningsforhold mellom aksjonærene som begrunner ønske om uttreden. Eierskapet er blitt så konfliktfyllt og motsetningsfylt at det ikke gir mening å fortsette eierskapet i fellesskap. Det er i disse situasjonene at det er oppstår spørsmål om det er hjemmel for domsfastsettelse for uttreden etter asl § 4-24.

3.1 Hovedregelen om fri omsettelighet

Dersom en aksjeeier vil ut av et selskap, er utgangspunktet at aksjene er fritt omsettelige og fritt kan overdras, jf. asl § 4-15 (1). Det normale er at en aksjonær selger aksjene til andre interessenter som ønsker å overta aksjene.

Likevel er det slik at hovedregelen i aksjeloven er at kjøp av aksjer er «betinget av samtykke», jf. asl § 4-15 (2). Denne regelen er begrunnet med at de gjenværende aksjonærenes kan ønske

kontroll over hvem som kommer inn som ny aksjonær i selskapet. Denne regelen har paralleller til hovedregelen om privatrettslig sameie, hvor det er forkjøpsrett for sameiere for å kontrollere hvem som kommer inn.¹⁰

Dersom de andre aksjeeierne ikke gir samtykke til aksjesalget kan erververen kreve innløsning av selskapet, jf. asl § 4-17 (3).

Dersom medaksjonærene likevel gir sitt samtykke til salg, er det ikke alltid det hjelper at aksjonærene gir dette. Markedet kan være dårlig for salg av aksjer i dette segmentet, men mer praktisk viktig er at det kan være vanskelig å selge aksjer i et selskap som er preget av misbruk og motsetninger, eller hvor det kan være utsikter til det. Dermed kan selve aksjonærkonflikten bidra til å gjøre aksjen vanskelig omsettelig til en ny aksjonær som ikke ønsker å være i aksjonærfellesskap med vanskelige aksjonærer. I slike situasjoner kan asl § 4-24 på nærmere angitte vilkår være en mulighet for uttreden. Bestemmelsen utgjør en sikkerhetsventil for den aksjonæren hvor salg ikke er et alternativ fordi aksjonærkonflikten er så belastende for aksjen at den ikke er omsettelig.

Dette betyr ikke at uttreden er en enkel løsning for en aksjonær som vil ut av et selskap. Uttreden er til skade for selskapskapitalen, noe som også skader de gjenværende aksjonærene. Derfor er vilkårene for uttreden strenge, og tar hensyn til aksjonærenes motstridende interesser.¹¹

3.2. Uttreden – pressmiddel og dempende effekt

Asl § 4-24 kan også misbrukes av en aksjeeier. Den kan brukes til å presse majoriteten til å inngå avtale eller forlik om salg ettersom utsiktene til søksmål om uttreden kan være svært lite fristende. Da vil ofte en avtale eller en eller annen overenskomst være å foretrekke.

Men reglene i asl § 4-24 kan «kanskje også tilskynde majoriteten til en viss moderasjon i bruken av sitt flertall». ¹² Med andre ord vil riset bak speilet, kunne sette aksjemajoriteten på andre tanker i utøvelsen av sitt flertall.

Asl § 4-24 kan også oppfattes som en konsekvens av sanksjonsreglene i aksjeloven. Retten til uttreden blir en sanksjon mot misbruket fra flertallet. Altså en direkte konsekvens på

¹⁰ Saml. § 11

¹¹ Bråten, s. 86

¹² NOU 1996: 3 s. 74.

handlinger som ikke er forenelige med minoritetsvernet og likhetsprinsippet som aksjeloven legger opp til.

3.3 Uttreden er det minste ondet

Den naturlige andre muligheten å forfølge dersom en minoritetsaksjonær ønsker å komme ut av et selskap ved dom, er oppløsning, jf. asl § 16-19. Ved oppløsning blir selskapets eiendeler solgt og det som er igjen etter lånebetalinger mv. i selskapet blir delt til aksjonærene etter aksjeinnhav.

I asl § 16-19, andre ledd, er det inntatt en defensiv rett for selskapet for å få dom på uttreden, dersom selskapet nedlegger påstand om uttreden i stedet for oppløsning. Dette vil bli behandlet nedenfor.

Ved uttreden blir en aksjonær løst ut, og i forhold til oppløsnings hvor selskapet tas under de samme reglene som konkursbehandlingen er uttreden det minste ondet.

Likevel er ikke et selskap som skal oppløses forhindret fra å selge hele selskapet under ett, slik at arbeidsplassene består, men det medfører en usikkerhet for selskapet. Imidlertid kan den samme usikkerheten oppstå dersom aksjemajoriteten må kjøpe ut en minoritetsaksjonær, og dette tærer såpass mye på selskapskapitalen at driften blir truet, eller selskapet må ta opp så store lån at det truer driften til selskapet. Derfor er det ikke gitt at det for en virksomhet med ansatte er best med uttreden fremfor oppløsning.

En oppløsning vil imidlertid kunne virke svært prisdempende også for den som søker selskapets oppløst, da potensielle investorer vet at selskapet må selges og dermed får svært lav prising. Da er det mer gunstig for selskapet og aksjeminoriteten som vil ut, å søke uttreden hvor det er underliggende verdier som skal legges til grunn ved verdsettelsen.¹³

4.0. Uttreden etter asl. § 4-24 – prosessuelle forhold

4.1. Hvem kan kreve uttreden?

Det følger av bestemmelsen om uttreden i asl § 4-24 (1) at det kun er en «aksjeeier» som kan kreve uttreden. Det er ikke knyttet betingelser til aksjeinnhavet, det kan være en aksje, eller flere.

¹³ HR-2016-1439-A, avsnitt 164.

Akkurat her skiller vi oss fra våre nordiske naboer, hhv. Sverige og Danmark, som har som krav at 10 % av aksjene må kreve uttreden for at problemstillingen skal bli aktuell, jf. Aktebolagslag § 20-21 og Aktieselskabsloven § 119.

4.2. Hvor skal krav om uttreden rettes

Det følger av asl § 4-24 at det er selskapet som er rett saksøkt. Dette gjelder uavhengig av hvilken grunn til uttreden det prosederes på, herunder om at saken reiser spørsmål om misbruk fra selskapet, aksjonærmisbruk, eller et varig motsetningsforhold mellom aksjonærene. Det medfører at det er selskapet som bærer kostnadene for majoriteten av aksjonærene, mens minoriteten selv må bekoste sin prosess, såfremt denne ikke vinner frem og tilkjennes saksomkostninger.

Et interessant spørsmål er om kravet om uttreden kunne blitt rettet direkte mot majoriteten, eventuelt den aksjonæren som kan bebreides for at spørsmålet om uttreden er kommet på spissen. Eksempelvis at A eier 60 %, B eier 30% og C eier 10 %. A og C er sterkt uenige om veivalg og drift, samt risikoprofil. B føler seg komfortabel med begge forslag, og har ikke noen problemer med A eller C. Burde det i dette tilfelle åpnes for at C kan rette krav om uttreden direkte mot A dersom det foreligger myndighetsmisbruk?

Denne formen for søksmålsadgang hvor C fremmer direkte søksmål mot A med påstand om uttreden blir dermed en direkte sanksjon mot misbruket, og ville hatt støtte i forbudet mot myndighetsmisbruk. Det er imidlertid ikke adgang til et slik «rettet» søksmål mot den misbrukende aksjonær i lovverket i dag, jf. asl. § 4-24 første ledd hvor det fremgår at det er selskapet som skal saksøkes.

4.3 Hvem kan avgjøre spørsmålet om uttreden

Et av de første spørsmålene som reiser seg, er hvorvidt selskapet har adgang til å frivillig etterkomme kravet om uttreden, uten at tvangsbestemmelsen i asl § 4-24 anvendes.

Det er det av åpenbare grunner adgang til. Et selskap som at ønsker å styre unna en kostbar og langvarig rettsprosess, samt unngå eventuell negativ publisitet rundt selskapet, kan benytte reglene i kap 9 avsnitt II om erverv av egne aksjer, eller aksjeloven kap 12 om kapitalnedsetting for å oppnå samme resultat som en uttreden ville resultert i.¹⁴

¹⁴ Ot.prp. nr. 23 1996-97 s. 109

Denne fremgangsmåten krever generalforsamlingsbehandling, og ettersom bruken av disse reglene egentlig representerer et brudd på likhetsprinsippet ved at det utbetales til enkelte aksjonærer, blir det et spørsmål om en slik utbetaling krever enstemmighet på generalforsamlingen. Men det bør ikke oppstilles et annet flertallskrav fordi resultatet som oppnås blir det samme som dom på uttreden. Det vil si at det samme flertallskravet som gjelder for reglene om erverv av egne aksjer og kapitalnedsettelse også må gjelde dersom man velger å løse en situasjon med uttreden på generalforsamlingen. Dette innebærer at det må være et to tredjedels flertall som stemmer for uttreden.

Denne situasjonen setter de andre aksjonærene i en kinkig situasjon, ved at det kan brukes som et pressmiddel, i og med at de andre aksjonærene da er klar over at en aksjonær trolig vil gå til domstolene å kreve uttreden ved dom. Slik sett kan de bli presset til å vedta en uttreden som kanskje ikke hadde stått seg i domstolene. Men dersom generalforsamlingen ikke går med på kravet om uttreden på generalforsamlingen, må aksjonæren ta kravet til domstolene på ordinært vis.¹⁵

Søksmål med påstand om uttreden kan naturligvis kombineres med påstand om oppløsning av selskapet.¹⁶

4.4. Når er vurderingstidspunktet?

Når spørsmålet om uttreden eller oppløsning kommer for domstolen kan det ha gått flere år fra de påklagede forhold startet til saken blir reist for retten. Det reiser et spørsmål om når vurderingstidspunktet for uttreden eller oppløsnings skal starte å løpe. Det kan tenkes tre alternativer til når skjæringstidspunktet for vurderingen skal inntre: beslutningstidspunktet på generalforsamling, oppfyllestidspunktet fra når de utøvende organer i selskapet iverksetter en beslutning, eller ved domstidspunktet.¹⁷

Det fremgår heller ikke av generalklausulen i aksjeloven § 5-21 når skjæringspunktet for vurderingstidspunktet skal være, og heller ikke forarbeidene gir veiledning på dette.

¹⁵ Andenæs s. 438

¹⁶ Andenæs s. 436

¹⁷ Tryen, s. 143.

Fra underrettspraksis er det flere eksempler på at det avgjørende tidspunktet for vurderingen om uttreden går ved generalforsamlingens beslutning.¹⁸ Dette har synspunktet har blant annet støtte i teorien.¹⁹

Imidlertid knytter voterende dommer i HR-2016-1439-A noen uttalelser opp mot vurderingstidspunktet for bedømmelsen, hvor det heter at vurderingen vil «bero på en samlet vurdering av relevante omstendigheter på domstidspunktet».²⁰ Dette er en uttalelse som først og fremst blir fremsatt omkring spørsmålet om oppløsning av aksjeselskap, men det går også frem at dette vil være et samme som for spørsmål om uttreden.

Den preventive effekten som aksjeloven § 4-24 og § 16-19 er tenkt å ha blir også ivaretatt ved at majoriteten kan endre eller moderere sine vedtak frem til tidspunktet for domstidspunktet. Det kan for eksempel gis konsesjoner til minoriteten som gjør at denne så føler sine interesser ivaretatt slik at et søksmål ikke er aktuelt eller blir trukket.

Gode grunner taler dermed for at HR-2016-1439-A har endret rettsoppfatningen når det gjelder tidspunktet for bedømmelsen av misbruket fra generalforsamlingens beslutning og helt frem til domstidspunktet.

5. Uttreden etter asl § 4-24 – materielle forhold

5.1. Høy terskel for uttreden

Asl § 4-24 oppstiller en rekke kumulative vilkår som må være oppfylt, og disse vilkårene er av en slik karakter at krav om uttreden er et svært vanskelig krav å vinne frem med. Uttreden er en snever unntaksregel.²¹ Som nevnt over er det ikke nok at en minoritetsaksjonær påberoper misnøye eller uenighet for grunnlaget for sitt krav mot aksjemajoriteten.²² Det er heller ikke tilstrekkelig med mislighold i seg selv, det må være et kvalifisert mislighold, der konflikten mellom aksjeeier og selskap må være så sterk, og så fundamental, at videre sameksistens ikke er mulig eller rasjonelt.

¹⁸ RG. 1991.896, og RG 1984.886.

¹⁹ Truyen, s. 146.

²⁰ Dommens avsnitt 98

²¹ Bråthen, s. 105

²² NOU 1996:3 s. 75

5.2. Asl § 4-24 (1) – tungtveiende grunner

Det følger av asl § 4-24 (1) at «retten skal etter søksmål fra en aksjeeier innløse aksjeeierens aksjer når tungtveiende grunner taler for at aksjeeieren gis rett til å tre ut av selskapet (...)».

Det særlig viktige vilkåret er her «tungtveiende grunner». Dersom det leses uten alternativene i første ledd nr. 1-3 kan vilkåret om «tungtveiende grunner» ha betydning for aksjonæren på flere måter. Sagt på en annen måte er det slik at vilkårene i nr. 1-3 kan være oppfylt, men dersom det ikke foreligger tungtveiende grunner for det, kan ikke kravet om uttreden tas til følge.

Ordlyden «tungtveiende grunner» taler isolert sett for en høy terskel.

Når det gjelder asl § 4-24 første ledd uttalte aksjelovutvalget at «noe av bakgrunnen for dette [bestemmelsen] antas å være at en minoritet i slike selskaper ofte har begrenset mulighet til å komme ut av selskapsforholdet på en måte som er rimelig hensett til de økonomiske verdier som ligger i selskapet».²³

Heri ligger det at under vurderingen av «tungtveiende» grunner, så skal det vektlegges hvorvidt aksjeminoriteten har mulighet til å komme ut av selskapet på en slik måte at de *økonomiske verdiene* er i behold. Dette synspunktet har også støtte i likhetsprinsippet om at ingen aksjeeiere skal få fordeler på bakgrunn av størrelsen på aksjeinnehavet og dermed at en flertallsaksjonær ikke kan presse ut en minoritetsaksjonær slik at denne ikke får med seg de reelle økonomiske verdiene som ligger i selskapet. De fleste aksjeselskaper har et begrenset antall aksjeeiere og svært tett tilknytning mellom aksjeinnhaver og selskapsutøvelsen og dermed er det ikke lett å få avsluttet aksjeinnehavet uten økonomiske tap. Det er dessuten vanskelig for en kjøper å tre inn i en minoritetspost, og dette forsterker problemene ved salg i det åpne markedet for en minoritet som vil komme seg ut ytterligere. Derfor er det et helt sentralt moment ved vurderingen av tungtveiende grunner om aksjeminoriteten har andre muligheter til å komme ut av selskapet med de økonomiske verdiene i behold.

Videre følger det av aksjelovutvalget at «På denne bakgrunn mener utvalget at en utbygging av minoritetsvernet i aksjeselskaper først og fremst ses i sammenheng med hvilken adgang en

²³ NOU 1996:3 s. 73

minoritet bør sikres når det gjelder å kunne komme ut av selskapet på en økonomisk brukbar måte.»²⁴

Denne uttalelsen sementerer oppfatningen om at det i vurderingen av om vilkåret om «tungtveiende grunner» er oppfylt må sees spesielt hen til de økonomiske aspektene ved minoritetsaksjonærens utsikter til å få igjen eller berge sine økonomiske verdier på annen måte enn ved uttreden.

På motsatt side når det kommer til vilkåret om «tungtveiende grunner» trekker hensynet til «vern om selskapets kapital. (...) Økonomisk innebærer regler om uttreden at den aksjeeier som tre ut eller blir utløst får tilgang på sin andel av selskapskapitalen. For selskapet kan dette være en økonomisk belastning til skade for selskapets virksomhet.»²⁵ Dermed kan det foreligge gode grunner til å tillate en minoritetsaksjonær uttreden, men dersom dette i stor grad svekker selskapskapitalen, gir grunnlag for brudd i lånebetingelser mv, er det ikke uten videre gitt at minoritetsaksjonæren kan bli gitt medhold i kravet om uttreden.

Det fremgår også av aksjelovutvalget at det skal vektlegges hvorvidt aksjeminoriteten får gehør for hvordan selskapet skal drives. Dette må selvsagt være forretningsmessige forsvarlige synspunkter mindretallsaksjonærer fremmer for at dette hensynet skal vektlegges.²⁶

Det fremgår også av HR-2016-1439-A at når det gjelder oppfyllelsen av tungtveiende grunner skal det legges vekt på «(...) den samlede krenkelse av vinningsformålet(...), måten utbytte ble finansiert på, og at Herman Bergshaven ikke har en reell mulighet til å tre ut av selskapet ved å selge aksjene for et vederlag som på en rimelig måte reflekterer aksjenes andel av de underliggende verdier».²⁷

Krenkelsen av vinningsformålet hadde i ovennevnte rettsavgjørelse gått over mange år, og det var ingen utsikter til endrede forhold ved selskapets bestyrelse. Så selskapets eller aksjemajoritetens samlede krenkelse i intensitet, tidsperiode og krenkelsens karakter spiller inn i vurderingen av tungtveiende grunner. Dette viser at vinningsformålet står sterkt i aksjeselskapsretten, herunder utgangspunktet om at aksjeeierne er deltagere i et selskap for å

²⁴ NOU 1996:3 s. 74

²⁵ NOU 1996: 3 s. 76

²⁶ NOU 1996:3 s. 74

²⁷ Dommens avsnitt 133

forfølge et økonomisk formål, og når dette krenkes på usaklig grunnlag så vektlegges det tungt i vurderingen om hvorvidt vilkåret «tungtveiende grunner» er oppfylt.

Førstvoterende tar også opp måten utbytte ble finansiert på ved at det i den aktuelle sak ble delt ut utbytte med bakgrunn i en rettsavgjørelse som ble reist av minoritetsaksjonæren, og etter dette utbytte ble utbetalt ble det så iverksatt en emisjon fra selskapets side slik at dersom minoritetsaksjonæren skulle opprettholde sin relative andel av aksjene måtte aksjonæren bruke tilsvarende beløp aksjonæren mottok i utbytte for å forsvare sin andel. På denne måten ble dommen på utbytte nullet ut av selskapet og intensjonen i dommen på utbytte ikke fulgt.

Sistnevnte ledd-setning om at muligheten til å selge aksjene for et vederlag som «reflekterer aksjenes andel av de underliggende verdier» er også i tråd med det som er gjengitt over fra aksjelovutvalget om at det er sentralt ved bedømmelsen av vilkåret «tungtveiende grunner» om minoritetsaksjonæren har mulighet til å komme seg ut av selskapsforholdet med kapitalen i behold.

Det kan også ha betydning for minoritetsaksjonæren om det har vært forsøkt andre alternativer til søksmål om uttreden forut for søksmålet om uttreden. Dette kan utledes fra Rt. 1999 s. 330. I denne dommen kom ikke Høyesterett til myndighetsmisbruk bl.a. på bakgrunn av at saksøker ikke hadde benyttet muligheten for å få rettsfastsettelse på utbytte, jf. asl § 12-6 (2), og om dette uttalte førstvoterende at «Denne utvei kan da ikke anses benyttet. Slik jeg ser det, kan anførslene vedrørende utbyttene ikke tillegges særlig betydning ved misbruksvurderingen i saken». Dommen er enstemmig.

I motsatt fall: i HR-2016-1439-A tilla Høyesterett det betydelig vekt i vurderingen av vilkåret «tungtveiende grunner» at domstolen tidligere hadde kommet til at utbytte måtte betales først for året 1999, jf. LA-2002-84, og senere for året 2010, jf. LA-2011-139637. HR-2016-1439-A viser med tydelighet at det forventes at det er prøvd fra minoritetsaksjonærenes side å gjennomføre avhjelpende tiltak for søksmål om uttreden vil bli tatt til følge.

Det er dog ikke noe vilkår at aksjene er blitt forsøkt solgt etter asl § 4-24, men det er antatt i teorien²⁸ at det er relevant å gjøre en slik innsigelse fra selskapets side for å prosedere på at terskelen for «tungtveiende grunner» ikke er oppfylt, og dette synet later også til å være befestet i rettspraksis, jf. Rt. 1999. s. 330.

²⁸ Aarbakke m.fl. s. 244

Til slutt er det verdt å nevne at vilkåret om tungtveiende grunner har en kvalifiserende funksjon.²⁹ Det misligholdet eller motsetningsforholdet som selskapet eller majoritetsaksjonærene har gjort seg skyldig må være av en slik art at tungtveiende grunner taler for uttreden. Som det står i forarbeidene: «de tungtveiende grunnene [må] gjelde forhold som nevnt i nr. 1 til 3».³⁰

5.2.1. Asl § 4-24 (1) – oppsummert.

For det første fremgår det av motivene til aksjeloven, som også ble bemerket og gitt tilslutning til i HR-2016-1439-A, at utsiktene til å ikke komme ut av et selskap på en økonomisk brukbar måte må vektlegges tungt i vurderingen av om vilkåret om «tungtveiende grunner» er oppfylt.

Videre tillegges det vekt hvorvidt det har foregått en krenkelse av vinningsformålet over tid, og hvordan denne krenkelsen er blitt gjennomført. Samt at det skal vektlegges hvorvidt minoriteten får gehør for sine forretningsmessige synspunkter ved driften av selskapet.

Minoritetsaksjonæren bør også ha brukt andre midler for å endre selskapets fremferd før det er aktuelt at domstolene gir rett til uttreden, jf. Rt 1999 s. 330, sammenholdt HR-2016-1439-A. Om det må være en uttømmende bruk av alle virkemidler er vanskelig å fastslå bombastisk. Det er antageligvis nok at det er blitt prøvet å endre selskapets fremferd.

5.3. Asl § 4-24 (1) nr. 1 - innledning

Før vurderingen av tungtveiende grunner må det foretas en vurdering av hvorvidt vilkårene i nr. 1 til 3 er oppfylt, men for kronologiens skyld ble kravet om tungtveiende grunner behandlet først. Dersom ingen av alternativene i aksjeloven § 4-24 er oppfylt er det heller ikke rom for å diskutere hvorvidt vilkåret om tungtveiende grunner er oppfylt.

Det følger av aksjeloven § 4-24 første ledd nr. 1 at det skal gis uttreden fra et selskap når tungtveiende grunner taler for det som følge av at «et selskapsorgan eller andre som representerer selskapet har handlet i strid med §§ 5-21 og 6-28.».

Aksjeloven § 5-21 omhandler generalklausulen om forbud mot myndighetsmisbruk utøvd av generalforsamlingens, mens § 6-28 omhandler myndighetsmisbruk utøvd av daglig leder, styret eller andre som representerer styret.

²⁹ Bråthen, s. 90

³⁰ NOU 1996:3 s. 125

I lovteksten fremgår det at det må være et brudd på «§§ 5-21 og 6-28». Det fremgår ikke i forarbeidene at det har vært hensikten å skille dem fra hverandre, men det har vært antatt i teorien som at det står skrevet «eller» mellom § 5-21 og § 6-28. Dette er også naturlig da bestemmelsene retter seg mot ulike selskapsorganer.

5.3.1. Asl § 4-24 (1) nr. 1 – aksjeloven §§ 5-21 og 6-28 (1)

Det følger av asl. §§ 5-21 og 6-28 at generalforsamlingen eller styret ikke kan «treffe beslutningen som er egnet til å gi visse aksjeeiere eller andre en urimelig fordel på andre aksjeeieres eller selskapets bekostning».

Spørsmålet for domstolen vil i hovedsak være om tre vilkår: (1) «egnet til å gi», (2) «visse aksjeeiere eller andre», (3) «en urimelig fordel».

5.3.2 Egnethetsvilkåret

Vilkåret «egnet til» omfatter at beslutningen kan medføre en krenkelse av likhetsprinsippet eller vinningsformålet. Det er ikke noe krav om at beslutningen har faktisk virkning, men kun til at den kan få faktisk virkning en gang. Derfor blir dette kravet omtalt som «potensiell kausalitet» i teorien.³¹ Dette innebærer en styrking av minoritetsvernet, da det er nok for minoriteten å påvise en handling som kan lede til en urimelig fordel, i istedenfor at minoriteten må sannsynliggjøre at handlingen førte til en urimelig fordel.

5.3.3 Visse aksjeeiere eller andre

«Visse aksjeeiere eller andre» angir et bredt anvendelsesområde. Denne formuleringen understreker at begunstigelser både gjelder for aksjonærer og tredjemenn.³²

5.3.4 Urimelig fordel

Den urimelige fordelen kan deles opp i to deler. Det er substantivet fordel som beskriver resultatet av generalforsamlingens beslutning, så er det adjektivet «urimelig» som gjelder graderingen av fordelen.³³ Det er det sistnevnte som er det viktige ved vurderingen av hva generalforsamlingens eller styrets beslutning utgjør.

Brorparten av vurderingen av urimelighetskravet er at beslutninger som gir en aksjeeier eller tredjemann en fordel på selskapets bekostning må ha en forsvarlig og saklig forankring i

³¹ Truyen, s. 204.

³² Truyen. S. 208

³³ Truyen. S. 208

selskapets eller aksjonærfellesskapets interesse. Det er beslutninger på tvers av dette at generalklausulen om myndighetsmisbruk er satt opp for å treffe.³⁴

Fordelsbegrepet omfatter både økonomiske fordeler og organisatoriske rettigheter.³⁵ De fleste saker kretser naturlig nok rundt økonomiske fordeler men de organisatoriske rettighetene er også av stor betydning da det er disse som beslutter, og de organisatoriske rettighetene kan også ha et økonomisk preg over seg ved at det for eksempel betales svært høye styrehonorarer. Rt. 1919.550 og RG. 2001 s. 841 er eksempel på dommer hvor fordelsbegrepet er knyttet til de organisatoriske rettighetene.

Regelen skal verne om vinningsformålet og likhetsprinsippet. For likhetsprinsippet gir bindingen seg nesten selv. Når en fordel skjevfordeles med mer til en aksjeeier, og mindre til den andre er det et brudd på likhetsprinsippet. For vinningsformålet slår noe av den samme dynamikken inn, om enn enda mer direkte. Dersom det skjer en skjevdeling, vil en aksjeeier få avskåret sin rett til fordeler ved deltakelsen i selskapet, og således beskjæres vinningsformålet. Men det er også sentralt for vinningsformålet at selskapet ikke påføres en ulempe slik at gevinstmaksimering og vinningsformålet ikke blir oppfylt.

5.3.5 – idealnomen ved vurderingen av myndighetsmisbruk

Dersom vurderingen av myndighetsmisbruk skal kunne kvalitativt kvantifiseres bør det ligge en målestokk i bunn, som kan gi veiledning ved bedømmelsen. I teorien blir denne målestokken omtalt som idealnomen.³⁶ Idealnomen er nettopp det, et ideal på hvordan generalforsamlingens beslutning ideelt burde virke. En parallell til dette er vurderingen om «bonus pater familias» som finnes i erstatningsretten.³⁷ Dette er normen om hvordan en fornuftig, ordinær person ville handlet i forskjellige anledninger, og på samme måte som i «bonus pater familias» ønsker man i læren om myndighetsmisbruk å definere hva som er ønskelige handlinger og konsekvenser av beslutningen. Dette kan imidlertid ikke fastslås bombastisk. Det finnes få «oppskrifter» i den juridiske verden på hvordan noe skal bedømmes og hvordan noe skal vektas, således på dette området. Dermed er ikke hensikten å gi en definert mal for vurderingen av myndighetsmisbruk, men å utbrodere hvor listen for urimelige beslutninger ligger og hva som bør vektlegges i vurderingen av hvorvidt det foreligger myndighetsmisbruk.

³⁴ Aarbakke m.fl. s. 404

³⁵ Aarbakke m.fl. s. 403

³⁶ Truyen s. 226

³⁷ Truyen s. 226

Et utgangspunkt for idealnomen kan være kravet om balanse i selskapsforhold. Denne balansen er ment å ivareta både likhetsprinsippet og en balanse mellom selskapets disposisjoner med medkontrahtenter for å sikre maksimalt overskudd.

Som nevnt i punktet om majoritetsprinsippet, så er det et stort handlingsrom for majoriteten innenfor rammen av dennes kompetanseutøvelse, men likhetsprinsippet setter skranker for generalforsamlingen og styret når det gjelder handlefriheten i selskapsforholdet. Prinsippet om maksimalt overskudd blir ivaretatt dersom de beslutninger som settes ut i livet gir de best tenkelige vilkår i et fritt og åpent marked, som derigjennom gir aksjonærene en så stor økonomisk avkastning som mulig.

Så er det også et spørsmål generalforsamlingen i foretak som reguleres av aksjeloven, har en annen idealnomen enn for eksempel allmennaksjeselskaper. Mye taler for dette. Det er blant annet i aksjeloven en hovedregel at deltakere som tiltrer selskapet må godkjennes, jf. asl § 4-15 annet ledd, og det er også en deklarasjonsrett, jf. asl § 4-19. Likevel er det slik at det tradisjonelle utgangspunktet i norsk rett er at selskapene er selvstendige rettssubjekt. Dersom det skulle vært spesielle hensyn som skulle bli tatt av aksjemajoriteten i utøvelsen av kompetansen måtte dette vedtektsfestes. Derfor bør ikke andre forutsetninger eller for eksempel aksjonæravtaler tas i betraktningen når en idealnomen skal utformes. Dette må vedtektsfestes.³⁸

Så oppstår det et spørsmål om det skal tas hensyn til generalforsamlingen og styrets tidligere vedtak og beslutninger i fastleggelse av idealnomen, men dette er naturlig nok lite egnet til å gi veiledning for denne idealnomen.³⁹ Grunnene til dette er flere, og til dels åpenbare: det vil være lite i tråd med minoritetsvernet å vurdere beslutninger fra generalforsamlingen eller styret opp mot tidligere beslutninger fra det organ misbruksregelen skal regulere. Dersom tidligere beslutninger også faller innenfor myndighetsmisbruk, blir ikke den nye beslutningen noe mindre myndighetsmisbruk hvis den måles opp mot tidligere beslutning myndighetsmisbruk. Dessuten kan det også være vanskelig å stille opp en ensartet praksis, og i mange tilfeller er det så lite praksis – dvs. få beslutninger som kan danne grunnlag for en praksis - slik at det vil være vanskelig å legge vekt på dette som en veiledningsnorm.

5.4 Typetilfeller av myndighetsmisbruk

³⁸ Truyen s. 240

³⁹ Truyen, JV s. 314

5.4.1. Innledning og bakgrunn

Det er mange situasjoner hvor generalforsamlingen eller styret kan tenkes å utøve myndighetsmisbruk. I det følgende skal det gis noen eksempler på hvordan beslutningen fra generalforsamlingen eller styret kan danne grunnlag for myndighetsmisbruk. Oppgavens tema er vilkårene for uttreden og oppløsning som følge av myndighetsmisbruk. Derfor anses hensiktsmessig å gi eksempler på hvilke forhold som kan være gi grunnlag for dette.

5.4.2. Økonomiske fordeler

5.4.2.1. Transaksjoner mellom aksjonær og selskapet

Transaksjoner mellom selskap og aksjonærer regulerer av blant annet asl §§ 3-8 og 3-9, og disse skal hindre materiell skjevdeling av aksjonærene.

Bestemmelsen i § 3-8 omhandler skranker om at avtaler mellom aksjeeier og selskap skal være «innenfor rammen av selskapets vanlige virksomhet» og «inneholde pris og andre vilkår som er vanlig for slike avtaler», jf. første ledd nr. 4. Formålet som også gjenspeiles i ordlyden er naturligvis at det ikke skal forekomme brudd på likhetsprinsippet.⁴⁰

Bestemmelsen i asl § 3-9 omhandler konserninterne transaksjoner og fordrer at alle transaksjoner «skal grunnes på vanlige forretningsmessige vilkår og prinsipper», jf. første ledd.

Dersom det konstateres brudd av §§ 3-8 eller 3-9 kommer generalklausulen i asl § 5-21 som et supplement. Med andre ord får minoriteten ett vern i to ledd. Først enkeltbestemmelser som rammer visse type disposisjoner, så generalklausulen.

I denne sammenheng kan det vises til en eldre dom fra Eidsivating LE-1987-477. Saken omhandlet brudd på § 8-14 i aksjeloven av 1976, men bestemmelsen tilsvarer någjeldende aksjelov § 6-28, men saken har også en side som illustrer forholdet mellom asl § 3-8 og 5-21.

Et kort resyme i saken var at styret i selskap A solgte eiendom til selskap B, hvor styremedlemmene i selskap A også kontrollerte selskap B. Lagmannsretten kjente salget ugyldig, jf. asl § 8-14, og bemerket at det måtte stilles «særlige strenge krav til lojalitet overfor de aksjonærer som ikke er styremedlemmer». Retten mente selskap B betalte underpris.

⁴⁰ NOU 1996:3 s. 50

Og nettopp dette er en av de sentrale problemstillingene knyttet til transaksjoner mellom selskap og aksjonærer: verdsettelse av aktiva.

Det fremgår av § 3-8 at det skal betales en pris som er «vanlig for slike avtaler» og fra § 3-9 at avtaler skal inngås på «vanlige forretningsmessige vilkår». Med andre ord gjenspeile markedspris. Dette er imidlertid lettere sagt enn gjort. I de fleste tilfeller er det vanskelig å sette en markedspris på eiendeler. For børnoterte selskaper og andre noterte instrumenter er dette annerledes, da disse reflekterer markedspris i sanntid, men ved verdsettelse av eiendeler utover dette er det vanskelig å sette en markedspris.

Et eksempel er å bruke omsetningsverdien av lignende eiendeler, et annet er bokførte verdier, og et tredje er underliggende verdi.

Det knyttes noen kommentarer til alle tre:

Omsetningsverdien av lignende gjenstander danner ofte et adekvat bilde av gjenstandens verdi i det åpne markedet, og således gir det et dekkende bilde av den reelle verdien. Et eksempel for eiendom er å skjele til gjennomsnittlig kvadratmeter pris for et gitt område. Undertiden kan dette i tenkte situasjoner imidlertid være vanskelig å bruke som grunnlag for verdifastsettelse.

I en tenkt situasjon hvor eiendomsmarkedet faller kraftig, kommer et selskap i brudd med sine lånebetingelser, dersom de ikke letter balansen eller tilfører ny egenkapital. Sistnevnte blir utelukket da majoritetsaksjonær A blokkerer muligheten for det. Majoritetsaksjonær A, som har likvide midler annet steds, tilbyr seg imidlertid å kjøpe en eiendom av selskapet, basert på rådene omsetningsverdi for lignende eiendommer som nå er 20 % under det eiendommen ble kjøpt for. De andre aksjonærene B og C som har 15 % av aksjene hver, kan ikke gjøre annet enn å si ja for å redde selskapet. Dermed får A kjøpt eiendommen til 20 % rabatt. Dette er et tilfelle som lett kan bli på betrakte som en fordel. Til sitt forsvar kan A si at han reddet selskapet, men dersom B og C kunne gått inn med kapital for å stabilisere situasjonen, ville forholdet igjen stilt seg annerledes.

Et annet eksempel i samme sfære kan være at banken sier at selskapet må finne en kjøper ettersom balansen er strukket og likviditeten dårlig. A inngår en opsjon med selskapet i den lave syklusen, med tre års løpetid. Ikke uvanlig. Etter to år er eiendomsmarkedet oppe på fote, men A har opsjonen i behold og tiltrer avtalen. Dette er enda et grenselandtilfelle.

En annen måte å verdsette en eiendel er å bruke de bokførte verdiene til eiendommen. Dette kan være en god måte å verdsette en eiendel. Eiendelene blir da avskrevet etter faste avskrivningssatser på ulike aktivaklasser, og gir således et bilde på hva en eiendel er verdt etter slit og elde. Imidlertid er ofte bokførte verdier lavere enn reelle verdier, og å legge entydig vekt på bokførte verdier til utvilsomt føre til fordeler for aksjonær A i eiendomstilfellet. Dessuten sies det i teorien at der forskjellige verdsettelsesmetoder kan velges skal metoden som gir høyest avkastning velges. Dette fordi det vil være mest i tråd med vinningsformålet.⁴¹

Underliggende verdi er det vanskeligste å anslå, og er en økonomisk metode for å anslå hva som kan være de reelle verdiene i selskapet basert på markedsanslag for forskjellige aktiva. Man kan derfor med verdsettelse etter metoden om underliggende ta hensyn til andre elementer som for eksempel utviklingspotensialet, inntektsutvikling, og andre forhold som kan være vesentlig for den reelle verdien. Det er antageligvis også derfor det i HR-2016 også lagt til grunn at Bergshav Holding AS skulle kjøpe ut Herman Bergshaven til underliggende verdier, og ikke bokførte verdier som ikke reflekterer den reelle verdien i samme grad.

Derfor er det grunn til å være aktpågivende dersom et salg av en eiendom eller andre aktiva er gjort utelukkende til liknende omsetningsverdi, eller bokførte verdier. Dette kan brukes til å oppnå en fordel. Høyesterett la i HR-2016-1439-A til grunn at at minoritetsaksjonær skulle bli kjøpt ut til det som tilsvarte underliggende verdier, og dette kan være et verdsettelsesprinsipp som kan være riktig å følge også ved spørsmål om verdsettelse mellom selskap og aksjonær.

5.4.2.2. Medkontrahent og aksjonær

Dette avsnittet vil belyse gråsonen på i de tilfellene der fordel oppnås som medkontrahent og aksjeeier.

Det som er avgjørende i vurderingen er hvorvidt fordelten mottas som aksjonær eller medkontrahent, og hvorvidt handelen eller verdioverføringen som finner sted er i overenstemmelse med likhetsprinsippet. Hovedregelen er at verdioverføringen må vurderes ut fra likhetsprinsippet.⁴²

Rt. 1995 s. 1026 kaster lys over grensegangen mellom aksjonær og medkontrahent. Dommen omhandler en avtale mellom Sandaker Herreklær AS og Sandakergården AS om

⁴¹ Truyen JV s. 320

⁴² Truyen JV s. 320

leiekontrakten til et forretningslokale. Avtalen har sitt utspring i et generasjonsskifte. På samme dag som avtalen ble inngått fikk A, som var datter av hovedaksjonæren i Sandakergården AS, overdratt alle aksjene i Sandaker Herreklær AS. På dette tidspunktet eide A 1 A-aksje av totalt 20, og B, sønnen, eide B-aksjer uten stemmerett. Noen år senere ble ledelsen i Sandakergården AS skiftet ut, og de reiste søksmål. Det prinsipale standpunktet var at avtalen mellom Sandakergården AS og Sandaker Herreklær ikke var bindende for førstnevnte, og subsidiært at avtalens lengde på 99 år med gunstige betingelser ikke var bindende.

Høyesterett uttalte noen spesielt interessante betraktninger omkring utbyttereguleringene. Sandakergården AS hevdet at avtalen på 99 år til svært lav leiesum representerte et utbytte for innehaveren av Sandaker Herreklær AS, på bakgrunn av at hun også var aksjonær i Sandakergården AS.

Et lite apropos i dette bildet er at dersom det hadde vært H&M som hadde leid av Sandakergården AS hadde dette spørsmålet bare vært et spørsmål om dårlig forretningsteft.

Førstvoterende bemerket at for at det skulle være tale om utbytte etter dagjeldende asl § 12-4⁴³ måtte det foreligge « (...) utbetaling på aksjer», og med det sagt en «sammenheng mellom aksjebesittelsen og ytelsen». ⁴⁴ Etter dette går førstvoterende over til drøftelsen mellom hva en aksjonær mottar som aksjonær og hva han mottar som medkontrahent, og at dette kan være problematisk, og til slutt at det i dette spennet ligger en mulighet til omgåelse av reglene om utbytte. Og til akkurat denne problemstillingen bemerker førstvoterende at «Dette tilsier at i tilfeller der det ikke er balanse mellom det aksjeeieren yter, og det han mottar, må det stilles strenge krav til sannsynliggjøringen av at det ikke er sammenheng mellom aksjebesittelsen og ytelsen. Men dersom manglende sammenheng godtgjøres, må det være avgjørende». ⁴⁵

Med andre ord er det slik at i de tilfellene hvor en aksjeeier også er medkontrahent må det kunne godtgjøres hvorvidt fordelingen er kommet i stand som aksjonær eller medkontrahent og at dette også ikke innebærer et brudd på likhetsprinsippet som gjelder ovenfor de andre aksjonærene.

5.4.2.3. Godtgjørelse til selskapets representanter

⁴³ Nåværende asl § 3-6 første ledd.

⁴⁴ Dommen s. 1033

⁴⁵ Dommen s. 1034

Generalforsamlingens myndighet og funksjonsområde er blant annet å fastsette godtgjørelse for ulike organer, samt medlemmer av disse organene. Det være seg styre-, og varamedlemmer, samt observatører, jf. asl § 6-10.

Gjennom denne funksjonen kan det tenkes at aksjemajoriteten kan tildele seg selv rause honorarer og andre godtgjørelser gjennom disse formelle posisjonene.

Rt. 1999 s. 330 – Nordenfjeldske Creditreform AS-dommen – går i dybden på denne problemstillingen.

Faktum var at en minoritetsaksjonær i Nordenfjeldske Creditreform AS – heretter Nordenfjeldske – forgjeves prøvde å få uttreden på sin aksjepost etter asl § 1976 § 13-3, jf. någjeldende §§ 4-24 og 16-19. Anførselen dreide seg om at utbyttene var urimelig lave, og at Nordenfjeldske jevnt og trutt hadde blitt tappet av aksjemajoriteten som satt på 80 % av aksjene i Nordenfjeldske. Anførselen om tapping bestod i at minoritetsaksjonæren mente at selskapets ledelse hadde tatt ut for mye lønn over tid. Det var også på det rene at flere formelle selskapsrettslige regler var brutt, men minoritetsaksjonæren var informert og innforstått med alle disposisjoner selskapet foretok seg, herunder alle regnskap, timesatser mv. som de ansatte ble lønnet etter.

Høyesterett landet på at «det er ikke grunnlag for å bygge på at selskapet er tappet eller at majoriteten har fått noen urimelig fordel på selskapets eller andre aksjeeiere bekostning»⁴⁶. Høyesterett gikk imidlertid videre, og foretok en inngående drøftelse av fordelsbegrepet i relasjon til utdelinger gjennom styregodtgjørelser mv.⁴⁷ Førstvoterende uttalte om dette at det kun «(...) i mer ekstreme tilfeller (...)»⁴⁸ at spørsmålet om urimelig fordel ville komme på spissen som følge av godtgjørelser til styremedlemmer mv. Denne uttalelsen kan tolkes som at det kun er fordeler som klart overstiger vanlig forretningsmessig praksis som kan rammes av myndighetsmisbruket.

Det er bestemmelsen om utdelingen fra selskapet, jf. asl § 3-6, som setter de materielle skrankene for generalforsamlingens kompetanse når det kommer til utdelingen gjennom utbytte mv. Men asl § 5-21 er der blant annet for å fange opp tilfeller hvor godtgjørelsen utgjør en urimelig fordel ovenfor minoritetsaksjonæren(e) som ikke er representert i styret eller mottar godtgjørelse. Dermed kan de materielle skrankene ved asl § 3-6 være overholdt,

⁴⁶ Dommens s. 336

⁴⁷ Dommen s. 339-340

⁴⁸ Dommens. S 340

men disposisjonene til majoriteten kan bli truffet av asl § 5-21. I spesielle tilfeller kan for høye godtgjørelser bli sett på som «maskerte utbytter», jf. asl § 3-6.

Momenter i denne vurderingen er naturligvis hva som gir et forretningsmessig mest korrekt bilde med hensyn til selskapets størrelse og ressurser. Det er helt naturlig at større aksjeselskaper betaler høyere godtgjørelser, også til egne aksjonærer, selv om de kun representerer en majoritet, og dette spørsmålet henger også sammen med kompetanse. Imidlertid går det naturligvis en grense ett sted, men å uttale seg bombastisk omkring dette er meget vanskelig. Det beror på en konkret vurdering av ovennevnte hensyn.

5.4.2.4. Rettede emisjoner

Rettede emisjoner er også et instrument som kan brukes til myndighetsmisbruk.

En emisjon er når selskapet bestemmer seg for å forhøye aksjekapitalen, jf. asl kap 10. Rettede emisjoner er det samme, men emisjonen retter seg da direkte mot bestemte aksjonærer eller bestemte utenforstående. Årsaken til dette kan være mange. Man kan ville få inn en kompetent ny aksjonær som har kapital og evner, og da kan dette være en ønsket løsning som hele selskapet kan stille seg bak.

Ved ordinære emisjoner har alle aksjonærer fortrinnsrett til tegning av nye aksjer for den samme eierandelen som de hadde på tidspunktet for emisjonsvedtakelsen. Dette har bakgrunn i likhetsprinsippet om at ingen aksjonærer skal forskjellsbehandles.

Med en rettet emisjon må derimot generalforsamlingen ved et kvalifisert flertall fravike hovedregelen om lik rett for alle til å tegne. Det er mange gode grunner til at en rettet emisjon gjennomføres. Sykliske bransjer er spesielt utsatt, det kan være en lukrativ kontrakt som virket sikker faller gjennom, eller det kan være et ekstraordinært kapitalbehov for å dekke en konkret investering, mv, og det kan også i mange tilfeller være at alle aksjonærene stiller seg bak en rettet emisjon.

Men disse rettede emisjonene reiser spørsmål med ulike problemstillinger opp mot generalklausulen i asl § 5-21.

Hovedårsaken til dette er åpenbar: den/de aksjonærer som ikke får delta i emisjonen får redusert innflytelse, og også reduserte utsikter til å delta i fremtidig avkastning og løpende utbytter.

Ved rettede emisjoner kan det skje at verdsettelsen ved emisjonen settes lavere enn de underliggende verdiene, og dette vill således være et brudd på likhetsprinsippet om en aksjeeier ble nektet adgang til å delta i en emisjon til slik kurs.

Dommen inntatt i Rt. 2003 s. 713 er illustrerende for problemstillingen der verdien av aksjene skal fastsettes. Dommen gjaldt innløsning av minoritetsaksjonær. Høyesterett kom til at kjøpesummen skulle fastsettes til underliggende verdier da dette best speiler de reelle verdiene og også er mest i tråd med likhetsprinsippet. Dette synet på verdsettelse er også stadfestet i HR-2016-1439-A.

5.4.2.5 Utsulting

Dette er et nokså nytt fenomen i rettspraksis og dermed også juridisk litteratur, men det må antas å ha foregått i næringslivet i en lengre periode. Det er imidlertid forutsatt i HR-2016-1439-A⁴⁹ og i juridisk litteratur⁵⁰ at utsultingssituasjonene også er vernet av asl § 5-21.

Situasjonen er den at et selskap domineres av få aksjonærer, hvor en av aksjonærene typisk har aksjemajoriteten, men det kan også være flere aksjonærer som har aksjemajoriteten sammen. Selskapet går godt, men det betales ikke løpende utbytter, og minoritetsaksjonærene utelukkes fra selskapets ledelse og styre.

I denne situasjonen oppstår med letthet situasjoner som grenser til eller oppfyller vilkårene om myndighetsmisbruk.

Det som skiller tilfellene om utsulting fra for eksempel tilfellene fra aksjonæren som aksjonær og medkontrahent er at det i sistnevnte foretas en avtalerevisjon som prøver de forretningsmessige betingelsene, mens man ved utsulting går inn i sfæren til selskapet, og reviderer selskapets skjønn og autonomi når det kommer til å fastsette det utbytt nivå som er ønskelig.

I den anledning er det grunn til å nevne at det i Rt. 1993 s. 330 ble uttalt at «skjønnnet ved avgjørelsen av om årets overskudd skal disponeres til utbytte eller til å bygge opp egenkapital eller utvide virksomheten innenfor selskapets vedtekter, (...) bare i mer ekstreme tilfeller [vil] kunne ses som misbruk av innflytelse i forhold til en minoritet som har stemt i mot.»⁵¹

⁴⁹ Dommen avsnitt 93

⁵⁰ Truyen s. 427

⁵¹ Dommens s. 341

Dette synet er senere bekreftet i Rt. 2003 s. 335, som er den første saken for Høyesterett i Bergshaven-komplekset, og her uttrykker førstvoterende at «domstolene normalt bør være forsiktige med å sette sitt skjønn over det forretningsmessige skjønn og den bransjekunnskap som ligger til grunn for en virksomhets finansielle eller operative mål». ⁵²

Imidlertid ble det i HR-2016-1439-A gitt uttrykk for at «selv med en tilbørlig vektlegging av selskapets frihet til å praktisere en konservativ utbyttepolitikk, ikke minst i en periode hvor finanskrisen inntraff, er det mitt syn at Bergshav Holding ikke har oppfylt sin plikt til å gi aksjeeierne det minimum av løpende avkastning de i medhold av vinningsformålet har krav på». ⁵³

Dermed er rettsstillingen slik at når det gjelder utsulting i form av manglende eller vedvarende lavt utbytte at det for det første skal være et ekstremt tilfelle før det er tale om misbruk, og for det andre at det fra domstolene side skal vises ytterst varsomhet med sette sitt skjønn over det forretningsmessige skjønn som selskapene utøver, men samtidig at dersom vinningsformålet er krenket over en lengre tidsperiode, og uten en forretningsmessige god nok begrunnelse, vil domstolene kunne gå inn og enten fastsette høyere utbytte eller finne at vilkårene for myndighetsmisbruk er oppfylt.

Det som skjedde i HR-2016-1439-A var at Høyesterett fant at det vedvarende lave utbytte oppfylte vilkårene for myndighetsmisbruk, men at dette ikke nådde terskelen for oppløsning, som var den prinsipale anførselen.

5.4.2.6. Svikaktig oppførsel

I HR-2016-1439-A ble det vektlagt hvordan utbytte ble finansiert. Herman Bergshaven fikk rettens kjennelse på utbytte. Utbyttet ble mottatt, men kort tid etter foretok selskapet en reparasjons-emisjon for å styrke selskapskapitalen. Emisjonen ble gjort til en kurs som tilsvarte utbytte som Herman Bergshaven hadde fått kjennelse på. Denne oppførselen tenderer til en svikaktig oppførsel ovenfor aksjonærfellesskapet. Nå var ikke svikaktig oppførsel et vurderingstema i HR-2016-1439-A men i vurderingen av myndighetsmisbruk vil særlig

⁵² Dommens avsnitt 14

⁵³ Dommens avsnitt 110.

disposisjoner som har et skjær av svikaktighet over seg falle inn under vurderingen om «tungtveiende grunner» og «særlig tungtveiende grunner», jf. asl §§ 4-24 nr. 1 og 16-19.

5.4.3 Organisatoriske rettigheter

Fordelsbegrepet omfatter også organisatoriske rettigheter. Organisatoriske rettigheter vil her være beslutninger som er egnet til å rokke ved maktbalansen innad i selskapet, på bekostning av en aksjeeier.

Et eksempel på dette kan være asl § 5-18 annet ledd som omhandler vedtektsendringer. Asl § 5-18 annet ledd stiller krav til de situasjonene hvor en hel aksjeklasse forringes eller mister rettigheter. Da oppstilles to vilkår. Det første et vilkår om kvalifisert flertall, det andre et kapitalkrav. Dersom aksjeklassen skal forringes kreves det 2/3 flertall fra kapitalen i den berørte aksjeklassen, samt at minimum halvparten av stemmene fra aksjeeiere i den aktuelle aksjeklassen stemmer, men disse kan ikke samtidig eie aksjer i en annen aksjeklasse.⁵⁴

Dersom det opprettes andre aksjeklasser med andre rettigheter vil dette være et brudd på likhetsprinsippet gjennom organisatoriske rettigheter.

5.5 Hensynet til selskapet – begrensninger ved uttreden

Selv om aksjeeier har oppfylt vilkårene om uttreden gjennom å oppfylle vilkåret om tungtveiende grunner og et av de alternative vilkårene i nr. 1-3, så kan likevel ikke minoritetsaksjonæren gis rett til uttreden dersom «dette vil medføre vesentlig skade for selskapets virksomhet eller for øvrig virke urimelig overfor selskapet, jf. asl § 4-24 (2) første punktum. Reglen oppstiller to alternative vilkår.

I vilkåret «vesentlig skade for selskapets virksomhet» ligger blant annet hensynet til selskapskapitalen.⁵⁵ På denne bakgrunn må det tas hensyn til hvordan en uttreden vil innvirke på selskapets likviditet og kapitalgrunnlag.⁵⁶ Det er på denne bakgrunn antatt i teorien at hensynet til medkontrahenter kan måtte bli hensyntatt ved uttreden, dersom de påberoper at uttreden vil være en form for bristende forutsetning som følge av svekkelse av selskapskapitalen.⁵⁷ Dette er imidlertid en konkret vurderingen som er opp til domstolene å vurdere. Det kan også tenkes tilfeller hvor en medkontrahent ser seg tjent med at

⁵⁴ Truyen s. 341

⁵⁵ Ot.prp.nr. 23 1996-97 s. 108

⁵⁶ NOU 1996:3 s. 125

⁵⁷ Bråthen, s. 96

majoritetsaksjonæren fortsetter driften av selskapet på samme måte, og derfor fremmer en slik innsigelse som vil kunne ramme minoritetsaksjonæren.

Dernest følger det andre alternative vilkåret, om at uttreden «for øvrig [kan] virke urimelig overfor selskapet». Dette er en åpnere ordlyd som gir grunnlag for en vesentlig bredere avveining mellom minoritetsinteressen og selskapets interesse i å slippe kravet fra minoriteten.⁵⁸ Det som inngår i vurderingsgrunnlaget er hvorvidt «det forhold som er påberopt som grunnlag for å tre ut, involverer selskapet som sådan eller om det i første rekke gjelder forholdet aksjeeierne i mellom».⁵⁹ Bakgrunnen for dette må antas å være at dersom det er selskapet som er årsaken til kravet om uttreden vil selskapet stå svakere i denne vurderingen enn om det er en uenighet i aksjonærfellesskapet som er årsaken til konflikten.

Andre relevante momenter i vurderingen av vilkåret «for øvrig virke urimelig overfor selskapet» kan være opphavet for kravet om uttreden, aksjonærenes handlinger, og ikke minst hvordan selskapets mulighet for videreføring vil være.⁶⁰ Sistnevnte moment kan bli vurdert på forskjellige måter. Dersom kravet om uttreden bunner i en aksjonærkonflikt, men uttreden vil være ødeleggende for selskapet vil det være naturlig å la selskapet fortsette, men eventuelt – på oppfordring fra minoritetsaksjonæren - ilegge selskapet andre sanksjoner. Selv om uttreden ville hatt en ødeleggende effekt på selskapet, og minoritetsaksjonæren ikke får medhold, er det ikke gitt at selskapet som følge av aksjonærkonflikten vil klare seg lenger frem i tid, nettopp på grunn av aksjonærkonflikten, og da har lovbestemmelsene spilt fallitt, dersom utfallet av konflikten er at selskapet ikke kan fortsette.

I juridisk teori er det blant annet løftet frem at sammenhengen mellom aksjonærenes interesse og selskapets interesse vil spille en rolle.⁶¹ Med det menes at vernet av selskapets interesse bør vektlegges mindre i vurderingen om uttreden, hvor selskapets interesse sammenfaller med de aksjonærene som har interesse i misbruket. Et slikt tilfelle kan tenkes å være der en aksjonær eier 80 % og misbruker sin makt på bekostning av aksjonæren med 20 %, da vil førstnevnte være misbruker og ha sammenfallende interesser med selskapet.

5.6 Oppløsning av aksjeselskap

⁵⁸ NOU 1996:3 s. 125

⁵⁹ NOU 1996:3: s. 76

⁶⁰ NOU 1996:3 s 76

⁶¹ Bråthen s. 96

Oppløsning av aksjeselskap er den absolutt mest vidtrekkende konsekvens et selskap kan bli utsatt for. Konsekvensen er at selskapet ved oppløsning behandles som et konkursbo, jf. § 16-19 siste ledd, jf. kkl. kap. VIII.

5.6.1. Vilrårene for oppløsning av aksjeselskap

Det følger av asl § 16-19 at «en aksjeeier kan kreve selskapet oppløst ved dom når et selskapsorgan eller andre som representerer selskapet, har handlet i strid med §§ 5-21 og 6-28 og særlig tungtveiende grunner taler for oppløsning som følge av dette.»

Forskjellen fra uttreden er at det ved uttreden også kan søkes på bakgrunn av to andre alternative vilkår, herunder at en annen aksjeeier har misbrukt sin innflytelse, jf. § 5-21 nr. 2, eller at det har oppstått et varig motsetningsforhold mellom aksjonærene om driften, jf. § 5-21 nr. 3.

Dermed er det et smalere grunnlag å søke oppløsning på, nemlig kun myndighetsmisbruk utøvd av generalforsamling eller styret.

Når det gjelder asl. §§ 5-21 og 6-28 i relasjon til asl. § 16-19 er det slik at terskelen for myndighetsmisbruk er den samme som for uttreden og oppløsning, dermed er denne første vurderingen lik ved både uttreden og oppløsning.

5.6.1.1. Særlig tungtveiende grunner

Imidlertid skiller asl § 4-24 og asl § 16-19 lag ved at det kreves «tungtveiende grunner» ved førstnevnte, og «særlig tungtveiende grunner» ved sistnevnte.

Lovgiver har åpenbart ment at det skal være en realitetsforskjell mellom dem, men hva som konkret ligger i dette er vanskelig å fastslå bombastisk, men ordlyden indikerer at det skal noe spesielt, eller noe særlig til for at vilrårene for oppløsning er oppfylt.

Det fremgår av forarbeidene til aksjeloven fra 1957 at oppløsning skulle være «en nødutvei som forutsetter stor varsomhet hos domstolen». ⁶² Videre fremgår det av forarbeidene til aksjeloven av 1976 at det i vurderingen av oppløsning må «vurderes om den konflikt som er oppstått, er av en slik karakter at oppløsning fremtrer som en adekvat løsning». ⁶³

⁶² Ot.prp.nr. 4 (1957) s. 120-121.

⁶³ NUT 1970: 1 s. 177

I teorien er det blitt sagt om særlig tungtveiende grunner at det «innebærer at oppløsningsdom bare kan kreves hvor andre misbrukssanksjoner må anses utilstrekkelige. Ved den nærmere vurdering kan mange momenter komme inn; så som misbrukets varighet og grovhet, hvilke andre misbrukssanksjoner som står til rådighet, hvorvidt saksøkeren tidligere har forsøkt slike misbrukssanksjoner, hvilke forsøk som har vært gjort på å komme til en ordning, hvilke følger en oppløsnings kan antas å få osv.»⁶⁴

Dette er en beskrivelse som etter Høyesteretts syn er «dekkende»⁶⁵, og må derfor tillegges betydelig vekt i vurderingen av særlig tungtveiende grunner.

I teorien er det antatt at vurderingen om «særlig tungtveiende grunner» åpner for en mye bredere helhetsvurdering enn kun det som følger av asl §§ 5-21 og 6-28.⁶⁶ Dette har også støtte i rettspraksis, hvor grove tilblivelsesmangler er blitt trukket inn som et moment.⁶⁷

Og i vurderingen av særlig tungtveiende grunner vil også hensynet til medkontrahenter, samfunnet og ansatte ha relevans.⁶⁸ For dom HR-2016-1439-A anførte minoritetsaksjonæren at det omtvistede selskap var et holding-selskap, og at oppløsning av dette ikke ville få vidtrekkende konsekvenser for andre, men Høyesterett kom til at selv om det var tale om et holding-selskap så var det også et hensyn at holding-selskapet eide et rederi med landansatte og en organisasjon hvis jobber ville kunne stå i fare ved en oppløsning med påfølgende likvidering da datterselskapet også ville bli dratt inn i likvideringen, mens ved en uttreden ville dette bestå selv om selskapets kapital ble forringet. Derfor tok ikke høyesterett hensyn til anførselen om begrensede konsekvenser ved oppløsning.⁶⁹

HR-2016-1439-A vektla imidlertid at minoritetsaksjonærens rolle som aksjonær fremstod som finansiell plassering, og at hans interesse i selskapet var begrenset til løpende utbytte og underliggende verdi. Og derfor kunne hans interesse som en finansiell investor bli «adekvat [ivarett] på en annen måte enn ved oppløsning.»⁷⁰ Dette harmonerer med ovennevnte henvisninger til Andenæs om at andre misbrukssanksjoner må fremstå som utilstrekkelige, og også det som nevnt over fra forarbeidene om at oppløsning skal fremstå som en «nødvei».

5.6.1.2. asl. § 16-19 oppsummert

⁶⁴ Andenæs, s. 640

⁶⁵ HR. 2016-1439-A avsnitt 117

⁶⁶ Truyen s. 490

⁶⁷ Rt. 1999 s. 330 s. 341.

⁶⁸ Rt. 2000 931 s. 940

⁶⁹ Dommens avsnitt 118

⁷⁰ Dommens avsnitt 119

Oppsummert om oppløsning etter asl. § 16-19 kan det sies at det fra domstolenes side skal vises ytterst varsomhet ved bruk av dette alternativet. Av forarbeidene fremgår det at oppløsning må fremstå som en nødutvei, og at det også må representere den mest adekvate løsningen for aksjonæren, samtidig som det ikke kan være ødeleggende for selskapet, herunder spesielt dersom selskapet har ansatte.

Dernest må det gjøres en konkret vurdering av de rådende omstendigheter på tidspunktet ved oppløsningsvurderingen, herunder hvilken type selskap er det tale om, har aksjeeieren prøvd andre misbruksanksjoner, hvilke følger vil oppløsningen ha for selskapet, tidsperioden for misbruket og alvorlighetsgraden, mv.

5.7 Terskelen mellom uttreden og oppløsning

Det som skiller selve vurderingen om å gi en aksjeeier adgang til uttreden eller oppløsning er terskelen mellom vilkåret «tungtveiende grunner» for uttreden og «særlig tungtveiende grunner» for oppløsning. I HR-2016-1439-A uttaler Høyesterett om terskelen at det er et «klart uttrykk for at terskelen for å kreve oppløsning er høyere enn terskelen for å kreve uttreden. Ordlyden gir imidlertid ingen veiledning for hvor stor forskjellen er.»⁷¹

Imidlertid gir en ren ordlydstolkning av ordet «særlig» pekepinn på at det kreves noe særskilt, spesielt eller ekstraordinært.

Det fremgår av vurderingen til Høyesterett i HR-106-1439-A at Herman Bergshavens interesser kan «(...) ivaretas adekvat på annen måte enn ved oppløsnings.»⁷² Med andre ord fantes det andre reelle alternativer til oppløsning, som kunne bli ivaretatt Herman Bergshavens interesser på en like god måte.

Samtidig vektla Høyesterett i den nevnte dommen «(..) de usikre konsekvensene av en oppløsning for konsernets virksomhet.»⁷³ Rederiet holder til i Grimstad, en liten Sørlandsby med sterke reder-tradisjoner, og en konkurs av et slikt selskap betyr tap av et kapitalmiljø, tap av kompetansesarbeidsplasser, samt tap av ringvirkninger fra bedriften. Med denne dommen består det selskapet, og ingen av de ovennevnte utfallene inntreffer.

Det som antageligvis skiller uttreden og oppløsning er at oppløsning kun skal tilkjennes der det fremstår som en nødutvei, og hvor hensynet til minoriteten ikke kan oppnås på annen

⁷¹ Dommens avsnitt 127

⁷² Dommens avsnitt 119

⁷³ Dommens avsnitt 119

måte, samt hvor hensynet til selskapet og andre momenter ikke slår inn slik at oppløsning ikke fremstår som en adekvat løsning. Altså situasjoner hvor oppløsning fremstår som den eneste reelle løsning for å løse konflikten som er oppstått aksjonærene i mellom.

I HR-2016-1439-A kulminerte en føljetong av rettsaker i Bergshaven-familien. Gjennom over 20 år hadde Herman Bergshaven og hans andre søsken vært utelukket fra deltagelse i den daglige driften, aldri mottatt utbytter selv om selskapet gikk med overskudd og var solid, eller hatt styreplass. Herman Bergshaven fikk som nevnt kjennelse på utbytte, og det ble så gjort en emisjon i etterkant hvor han måtte inn med nesten samme sum som utbytte for å forsvare sin eierposisjon. I alt har det versert ca. 20 saker for retten innenfor Bergshaven-familien. Som en refleksjon er det interessant at Herman Bergshaven på tross av en så langvarig og ødeleggende konflikt, med en så enerådige og ekskluderende aksjemajoritet, ikke fikk gehør for sin påstand om oppløsning.

Som det fremgår av forarbeidene anses oppløsning som en nødutvei, som bare bør brukes dersom det ikke foreligger andre adekvate alternativer for å ivareta aksjeeieren. Det henger godt sammen med i HR-2016-1439-A hvor det faktisk var mulig å ta vare på minoritetens økonomiske stilling og samtidig ta hensyn til selskapet, driften, og de ansatte.

Det er derfor vanskelig å forstå rettspraksis og forarbeider annerledes enn at dersom interessene til en aksjeeier kan oppnås adekvat på annet vis enn ved oppløsning, så skal ikke kjennelsen lyde på oppløsning.

5.8 Den defensive retten – en plikt for domstolen?

Det følger av asl § 16-19 (2) at «når selskapet har nedlagt påstand om det, kan dommen i stedet gå ut på at aksjeeierens aksjer skal innløses av selskapet». Denne innløsningen skal skje etter samme prosedyre som for uttreden, jf. asl. § 4-24.

Det fremgår av forarbeidene at «Selskapets innløsningsadgang er etter denne bestemmelsen en defensiv rett»⁷⁴

Spørsmålet er hvordan dette skal forstås.

Dersom dette skal forstås dithen at dersom selskapet nedlegger påstand om uttreden så må domstolen velge uttreden, så vil det være en sikkerhetsventil for selskapet ved myndighetsmisbruk. Det vil fungere som en forsikring om at uansett så blir det verst tenkelige

⁷⁴ NOU:1996:3 s. 187

utfallet uttreden. Dette vil ha støtte i blant annet hensynet til selskaps kapitalen ved at selskapet ikke blir oppløst, og også mot hensynet til eventuelle ansatte.

Det vil imidlertid bryte med vinningsformålet dersom det er blitt gitt urimelige økonomiske f

Det vil også bryte med likhetsvilkåret dersom selskapet nedlegger påstand om uttreden og dette vil favorisere en aksjeeier fremfor en annen at det blir uttreden.

Ordlyden er imidlertid klar, og det er ikke sterke holdepunkter for at denne bestemmelsen kan fungere som en sikkerhetsventil som nevnt over. Dette er kun et alternativ som domstolen *kan* vurdere dersom det blir nedlagt slik påstand.

5.9 Etterfølgende korrigerende handlinger – hvor mye kan rettes opp?

En spørsmålsstilling som kan bli satt på spissen er de tilfellene hvor selskapet har forfordelt verdier som oppfyller kravene til myndighetsmisbruk. Dette har minoriteten påpekt, men ikke fått gehør for. I det videre har minoriteten gitt uttrykk for at dersom det og det ikke endres, så vil det blitt reist sak med de krav som ansees passende. Majoriteten på sin side har tatt en sjanse på at minoriteten ikke tør å påta seg en rettsak og de kostnadene som medfølger. Men minoriteten gjennomfører og saksøker. Majoriteten får kalde bein, og iverksetter avbøtende tiltak på det tidligere myndighetsmisbruket som er blitt påpekt av minoriteten. Hva skjer da? Settes det en strek over myndighetsmisbruket eller har minoriteten sin beføyelse i behold?

I HR-2016-1439-A uttaler Høyesterett at «dersom selskapet etter at søksmål om oppløsning er reist, korrigerer de forhold som oppløsningskravet grunnes på, vil dette kunne ha betydning for om oppløsning skal skje (...)».⁷⁵ Høyesterett åpner med andre ord for at misbruket kan korrigeres av selskapet og at dette kan ha betydning for oppløsningsspørsmålet.

Om hvilken vekt slike etterfølgende korrigerende handlinger har uttaler Høyesterett i HR-2016-1439-A at «Slike etterfølgende handlinger medfører riktignok ikke at det settes strek over myndighetsmisbruket som har funnet sted, men kan bidra til å nedtone den vekt misbruket har. Hvilken vekt slike etterfølgende korreksjonshandlingen kan ha, må vurderes konkret».⁷⁶

Høyesterett begrunner ikke uttalelsen noe mer enn å konstatere at slik er det.

⁷⁵ Dommens avsnitt 98

⁷⁶ Dommens avsnitt 98.

Det kan ha formodningen mot seg at selskapet kan misbruke på bekostning av en aksjeeier for deretter å angre og så gjennomføre korrigerende tiltak som kan nedtone vekten av myndighetsmisbruket. Bestemmelsene om myndighetsmisbruk er jo inntatt for å beskytte minoriteten mot vilkårlig myndighetsmisbruk. Det vil også være et brudd på prinsippet om vern av selskapskapitalen at majoriteten kan misbruke sin makt for deretter å angre når minoriteten tar affære, men Høyesterett uttaler selv at det «må vurderes konkret» hvilken vekt slik(e) etterfølgende korreksjonshandling(er) kan ha.

I juridisk teori er det blitt drøftet hvorvidt slike etterfølgende handlinger kan nedtone eller slå strek over misbrukshandlingene. Bakgrunnen for dette er at en slik åpning vil harmonisere svært dårlig med hensynet til et effektivt minoritetsvern.⁷⁷ Ved at det åpnes opp for slike etterfølgende handlinger kan nedtone myndighetsmisbruket vil det de facto svekke minoritetsvernet, og det kan åpne opp for at selskapet kan spekulere i hvorvidt minoriteten evner eller har vilje til å forfølge misbruket det utsettes for.

Allikevel kan åpning for at slike etterfølgende handlinger kan få konsekvenser for oppløsningsspørsmålet ha støtte i at hensynet til selskapet, slik at de delvis kan rette opp det myndighetsmisbruket som er begått.

Uttalelsene fra Høyesterett er imidlertid så klare at det ikke kan oppfattes annerledes enn at etterfølgende handlinger påvirker hvorvidt domstolen skal gå for oppløsning eller uttreden, samt at etterfølgende handlinger kan redusere alvorligheten av det forutgående myndighetsmisbruket.

6. Oppsummering

Aksjeselskapsretten er innrettet slik at hovedregelen er at det er majoriteten i aksjonærfellesskapet som fatter vedtak. Dette for å sikre forutsigbarhet og styring av selskapet.

Imidlertid er det fra lovgivers side lagt inn en rekke begrensninger på aksjonærflertallet av hensyn til minoriteten. Dette gjelder spesielt begrensninger med hensyn til økonomiske fordeler til enkelte aksjeeiere, men også organisatoriske fordeler.

⁷⁷ Truyen s. 144 og Truyen JV s. 310.

Det er flere måter for et selskap å bryte disse begrensingene, og blir disse brutt har lovgiver lagt inn sikkerhetsventiler for aksjeeieren misbruket retter seg mot, herunder uttreden og oppløsning.

Uttreden er den mildeste av disse alternativene, hvor selskapet fortsatt kan bestå etter gjennomføringen av aksjeeiers uttreden. Oppløsning er det mest vidtrekkende alternativet hvor selskapet behandles som et konkursbo. Imidlertid gjelder for begge alternativene at det er en høy terskel for oppfyllelse av vilkårene, og domstolene skal være svært tilbakeholdne med å gi kjennelse på noen av dem. Men i gitte situasjoner kan visse handlinger, som vist over i avsnitt 5.4.2. og 5.4.3., gi grunnlag for oppfyllelse av vilkårene om myndighetsmisbruk.

Spørsmålet for domstolen ved uttreden og oppløsning følger i all hovedsak den samme juridiske vurderingen.

Myndighetsmisbruks-vurderingen er den som må komme først. Dette er en bredt sammensatt vurderingen hvor en rekke momenter må belyses og deretter konkret vurdere hvorvidt vilkårene for myndighetsmisbruk etter §§ 5-21 og 6-28 er oppfylt.

Spørsmålet i myndighetsmisbruksvurderingen er hvorvidt en det er truffet avgjørelser som kan gi aksjeeiere urimelige fordeler på bekostning av selskapet eller andre aksjeeiere.

Prisaspektet er spesielt viktig, spesielt med hensyn til hva som kan oppnås i markedet, men også hvorvidt avtaleformen er unormal eller har iboende kvaliteter som er egnet til å gi en aksjonær urimelige fordeler. Dernest må det også sees hen til hvorvidt noen aksjonærer utelukkes fra styret og driften, og hvorvidt vinningsprinsippet er krenket for aksjeeiere av generalforsamlingen eller styret.

Men også unnlattelse av en fordel kan være en urimelig fordel, herunder manglende utbytte, som vist over i avsnitt 5.4.2.5. Ingen annen aksjonær i HR-2016-1439-A fikk en fordel av manglende utbytte, men unnlattelsen over tid til å dele ut utbytte til aksjonærene var et brudd på vinningsformålet, som Høyesterett mente kvalifiserte til myndighetsmisbruk.

Når det gjelder uttreden etter asl § 4-24 (2) er det også et vilkår at uttreden ikke kan gis dersom det vil medføre skade for selskapet eller virke urimelig over for selskapet. Spesielt viktig i denne vurderingen er hvorvidt selskapskapitalen blir skadelidende, og også om det vil gå ut over driften og eventuelle tilsatte.

Det avgjørende for begge vurderingene er imidlertid hvorvidt terskelvilkårene tungtveiende grunner og særlig tungtveiende grunner er oppfylt, og det er også dette som er skillet mellom de to bestemmelsene.

I vurderingen av vilkåret tungtveiende grunner er det spesielt viktig hvorvidt aksjeeierens rettigheter m.ht.t. vinningsformålet blir krenket, og hvordan denne krenkelsen utspiller seg. Et annet viktig moment er om andre muligheter er utprøvd for å komme seg ut av selskapet. Dersom dette er utprøvd og aksjeeieren ikke kan komme seg ut av selskapet med sine økonomiske verdier i behold, vil uttreden kunne fremstå som en riktig avgjørelse.

For særlig tungtveiende grunner stiller vurderingen seg annerledes. Etter forarbeidene og rettspraksis er dette mer et spørsmål om hvorvidt det finnes en annen adekvat måte for aksjeeieren å komme seg ut med de økonomiske verdiene i behold, eller om de andre alternativene er utilstrekkelige. Dersom det ikke finnes en annen mulighet enn oppløsning, vil oppløsning kunne være den eneste adekvate og tilstrekkelige løsningen for aksjeeieren. Imidlertid vil det i praksis være svært sjeldent at vilkårene oppfylles. For et selskap – utenom helt rene holding-selskaper – vil det alltid være svært skadelig med en oppløsning, og uttreden kan være svært adekvat alternativ til oppløsning m.h.t ivaretagelse av de økonomiske verdiene. I praksis står man igjen med at oppløsning etter § 16-19 er en svært snever unntaksbestemmelse, hvis vilkår kun under ekstraordinære omstendigheter vil kunne oppfylles.

7. Litteraturliste

Mine forkortelser i parentes

Lover

Lov 13. juni 1997 nr. 44 om aksjeselskaper (asl)

Lov 6. juli 1957 nr. 5 om aksjeselskaper - opphevet

Lov 4. juni 1976 nr. 59 om aksjeselskaper – opphevet

Lov 13. juni 1997 nr. 45 om allmennaksjeselskaper (asal)

Lov 8. juni 1965 nr. 6 om gjeldsforhandling og konkurs (kkl)

Lov 18. juni 1965 nr. 6 om sameiger (saml)

Dansk lov

Lov om aktieselskaber nr. 370 1973 (nu lovbekendtgjørelse nr. 545 af 20. juni 1996)

Svensk lov

Aktiebolagslagen (1975:1385) med endringer til og med Lag 2001:1224

Forarbeider:

Ot.prp.nr.4 (1957) om lov om aksjeselskaper m.v. (ot.prp.nr. 4)

NUT 1970:1

NOU 1996:3 Ny aksjelovgivning (NOU 1996:3)

Ot.prp.nr. 23 1996-97 (ot.prp.nr. 23)

NOU 1992:29 Lov om aksjeselskaper, (NOU 1992:29)

Rettspraksis:

Høyesterett:

HR-2016-1439-A

Rt. 2003 s. 713

Rt. 2003 s. 335

Rt. 2000 s. 931

Rt. 1995 s. 1026

Rt. 1999 s. 330.

Rt. 1919.55

Lagmannsretter:

LA-2011-139637

LA-2002-84

RG. 2001 s. 841

RG. 1991.896,

LE-1987-477

RG 1984.886

Litteratur:

Bøker:

Truyen, Filip, Aksjonærenes myndighetsmisbruk, 2005, (Truyen).

Aarbakke Magnus, Aarbakke Asle, Knudsen Gudmund, Ofstad Tone og Skåre Jan, Aksjeloven og allmennaksjeloven, 2. utg. Oslo 2004, (Aarbakke mfl).

Andenæs, Mads Henry, Aksjeselskaper og Allmennaksjeselskaper, 2. utg. Oslo 2006, (Andenæs)

Woxholth, Geir, Selskapsrett 5. utgave, 2014, (Woxholth).

Artikler:

Bråthen, Tore, Innløsning og utelukkelse av aksjonær, Nordisk tidsskrift for selskapsrett, 1994:4 side 86-107, (Bråthen)

Truyen, Filip, JV 2004 nr. 05-06 s. 305-328, «Myndighetsmisbruk i aksje- og allmennaksjeselskaper», (Truyen JV)